

Maarion Raivio
Niina Tainio
Kuvaus Ilmajoen kunnan esiopetuksesta vuonna 2010

Opinnäytetyö
Kevät 2010
Sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Maarion Raivio & Niina Tainio

Työn nimi: Kuvaus Ilmajoen kunnan esiopetuksesta vuonna 2010

Ohjaaja: Anu Aalto

Vuosi: 2010 Sivumäärä: 59 Liitteiden lukumäärä: 2

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja se nähdään merkityksellisenä kokonaisuutena lapsen elämässä. Yhdessä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa esiopetus muodostaa lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden. Tämän kokonaisuuden tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, unohtamatta perhettä. Esiopetusta pyritään toteuttamaan leikin avulla ja lapsilähtöisyyttä korostaen.

Opinnäytetyössämme tutkimme, miten esiopetus on järjestetty Ilmajoen kunnassa vuonna 2010. Selvitimme myös esiopetuksen järjestämiseen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi selvitimme, toimivatko valtakunnallinen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) ja Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko (2004) konkreettisinä työvälineinä esiopettajan työssä.

Toteutimme tutkimuksen laadullisena haastattelututkimuksena. Haastattelimme Ilmajoen kunnassa kuuden esiopetusyksikön vastaavia opettajia sekä havainnoimme heidän opettamiaan esiopetusryhmiä. Valtakunnallisen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta haastattelumme teema-alueiksi muotoutuivat ryhmä, oppimisympäristö, leikin merkitys, yhteistyö ja esiopetuksen tavoitteet. Havainnoinnin tukena käytimme samoja teema-alueita.

Asiasanat: esiopetus, varhaiskasvatus, opetussuunnitelma, lapsilähtöisyys, leikki.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of health care and social work
Degree programme: Degree programme in social work
Specialisation: Bachelor of social service

Author/s: Maarion Raivio & Niina Tainio

Title of thesis: Description of pre- school system in Ilmajoki year 2010

Supervisor(s): Anu Aalto

Year: 2010 Number of pages: 59 Number of appendices: 2

Pre- school is part of life and very significant experience in early childhood. With early childhood care and teaching it creates a comprehensive whole of caring, rearing and teaching. It aims at healthy child, not forgetting the family. Pre- school is executed by playing and it has a child- centred approach.

In this thesis we describe the pre-school system in Ilmajoki year 2010. We also study which factors affect organizing pre-school. Another focus is on finding out how well the national and local curriculums serve the pre-school teachers in their work.

This thesis was carried out by the qualitative research method. We interviewed pre-school teachers in Ilmajoki and we also observed pre-school groups. The themes for our work were drawn from the nationwide pre-school curriculum. Those themes are group, operational environment, consequence of play, co-operation and objectives of pre-school. We also observed pre-school groups through those themes.

Keywords: pre-school, early childhood, syllabus, child – centered approach, play.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	8
2.1 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	10
2.2 Teemahaastattelu ja havainnointi käytettävänä menetelminä.....	11
2.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	12
3 VARHAISKASVATUS.....	14
4 ESIOPETUS.....	18
4.1 Esiopetuksen valtakunnalliset tavoitteet	18
4.2 Esiopetuksen sisältöalueet	20
4.3 Esiopetusta ohjaavat arvot.....	24
4.4 Esiopetus päivähoitossa	25
4.5 Esiopetus koulussa	26
5 TAVOITTEENA HYVINVOIVA LAPSI.....	29
5.1 Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus	30
5.2 Lapsilähtöisyys.....	31
5.3 Kasvatuspäämäärät.....	32
5.4 Oppimisympäristö ja ryhmä	33
5.5 Esiopetusikäinen lapsi oppijana.....	34
5.6 Leikin merkitys oppimisessa	34
6 TUTKIMUSTULOKSET	37
6.1 Ryhmäkoon ja henkilöstömäärän vaikutukset esiopetuksessa	38
6.2 Oppimisympäristön merkitys lapsen oppimisessa ja opettamisessa.....	39
6.3 Lapsen leikillä merkittävä osa esiopetustoiminnassa.....	41
6.4 Kodin, esiopetuksen ja koulun välinen yhteistyö	42
6.5 Esiopetuksen tavoitteet.....	44
6.6 Esiopetustilanteet ja esiopettajan persoona.....	46
6.7 Koulu ja päiväkotiki esiopetuksen oppimisympäristönä	47

7 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
8 POHDINTA.....	53
LÄHTEET	56
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, joka nähdään nykypäivänä merkityksellisenä kokonaisuutena lapsen elämässä. Esiopetuksen toteutuksessa otetaan huomioon lapsen yksilöllisyys ja luontainen tapa oppia leikin kautta. Lapsen varhaiskasvatuksen ja siihen kuuluvan esiopetuksen sekä perusopetuksen tulee muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, jonka tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 7.) Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet antavat pohjaa esiopetuksen kehittämiseen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen.

Esiopetusta ohjaavat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, joiden pohjalta jokainen kunta laatii paikallisen, oman esiopetussuunnitelman. Lisäksi jokainen esiopetusyksikkö voi tarkentaa suunnitelmassaan yksityiskohtaisemmin toiminnan tavoitteita ja sisältöä käytännön osalta. Idea opinnäytetyömme aiheesta tuli Ilmajoen kunnan varhaiskasvatuksen taholta. Työssämme tutkimme ja kuvaamme Ilmajoen kunnan esiopetuksen toteutumista. Tutkimme, miten tilat, ryhmäko, oppimisympäristö, käytössä olevat välineet ja opettajan henkilökohtaiset arvot vaikuttavat esiopetuksen toteutumiseen. Lisäksi otamme selvää, toimivatko laaditut esiopetussuunnitelmat konkreettisenä työvälineenä esiopettajan työssä.

Työelämän kokemusten ja sosionomi (AMK)koulutuksen myötä haluamme laajentaa näkökulmaamme varhaiskasvatuksen lisäksi myös esiopetuksen osalta. Sosionomilla (AMK) ei ole mahdollisuutta saada esiopetuspätevyyttä, mutta hän voi toimia päiväkodissa lastentarhanopettajana tai sosionomina (AMK). Varhaiskasvatus ja esiopetus yhdessä muodostavat lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden, jonka tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Koemme kokonaisvaltaisesti hyvinvoivan lapsen ja perheen tarvitsevan tuekseen moniammatillista osaamista. Kasvatustiedon ja sen lisäksi sosionomin (AMK) sosiaalipedagoginen osaaminen muodostavat kokonaisuuden, jota on

tulevaisuudessa hyödynnettävä niin lapsen kuin perheidenkin kokonaisvaltaista hyvinvointia ajatellen. Lapsilähtöisyys on tärkeä näkökulma varhaiskasvatustyössä. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) ja Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko (2004) mainitsevat myös tämän näkökulman. Lasta ei enää nähdä hyödykkeenä aikuisten maailmassa, vaan tasa-arvoisena yksilönä, jolla on oikeus kehittyä omien voimavarojen mukaan.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda esiin niitä tärkeitä tekijöitä, jotka vaikuttavat esiopetuksen toteuttamiseen, esimerkkinä ryhmä koko, henkilöstömäärä ja oppimisympäristö. Ilmajoen kunnassa esiopetusta järjestetään sekä päiväkodissa että koulussa. Toteutamme tutkimuksen haastatteleamalla esikouluopettajia ja havainnoimalla oppimisympäristöä ja lapsiryhmän toimintaa esiopetustilanteissa. Ilmajoen kunnassa esiopetus koskee ensi syksynä kouluun siirtyvää 6-vuotiaiden ikäryhmää. Tarkoituksenamme on opinnäytetyössämme kuvata todellista esiopetuksen arkea Ilmajoella.

Teoriaosuudessa käsittelemme varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteita, sisältöä ja arvoja. Näiden pohjalta laadimme haastattelukysymykset esikoulun opettajille ja saamme tietoa lapsiryhmän ja oppimisympäristön havainnointiin. Tarkastelemme myös hyvinvoivan lapsen kokonaisuutta sekä sitä, miten varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelmien sisältöalueissa ja tavoitteissa tämä näkökulma otetaan huomioon.

Lopuksi kerromme, miten esiopetus on järjestetty Ilmajoen kunnassa vuonna 2010. Analysoimme keräämämme aineiston tutkimustuloksiksi, jonka pohjalta laadimme johtopäätökset. Kokoamme opinnäytetyömme yhteen pohdintaosiossa, jossa kuvaamme tulosten saavuttamiseen vaikuttavien tekijöiden lisäksi omaa oppimisprosessiamme työn eri vaiheissa.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Otimme yhteyttä Ilmajoen kunnan päivähoitoon ja tiedustelimme, olisiko heillä tarjota meille tutkimusaihetta liittyen varhaiskasvatukseen. Aihe esiopetuksen järjestämisen kuvaamisesta syntyi yhteisissä keskusteluissa ja tuntui varsin mielenkiintoiselta. Kokemuksemme esiopetuksesta ja sen järjestämisestä ovat hyvin suppeita, painottuen lähinnä päivähoitossa järjestettävään esiopetukseen. Opinnäytetyössämme kuvaamme esiopetuksen järjestämistä ja toteuttamista Ilmajoen kunnassa. Saamme näin itse myös laajemman näkökulman siitä, kuinka esiopetusta voidaan järjestää, mikä sen merkitys on ja, mitkä tekijät siihen vaikuttavat.

Ilmajoella esiopetusta järjestetään sekä kouluissa että päiväkodeissa. Esiopetuspaikkoja on yhteensä yhdeksän, viisi koulua ja neljä päiväkotia. Vuonna 2010 Ilmajoen esiopetus järjestetään vuonna 2003 syntyneiden lasten esiopetusryhmissä. Esiopetus on vuodesta 2009 alkaen kuulunut sivistustoimen alaisuuteen. Esiopetuksen ja päivähoiton sisällöstä vastaa päivähoiton johtaja. (Hakala 2009.) Sivistystoimenjohtaja Hakala korosti yhteistyön koulun ja päivähoiton välillä olevan saumatonta (2009).

Päätimme toteuttaa tutkimuksemme laadullisena haastattelututkimuksena ja havainnoimalla esiopetusryhmiä. Haastattelut toteutimme teemahaastatteluina (liite 1). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2000) pohjalta haastattelumme teema-alueiksi muotoutuivat ryhmä, oppimisympäristö, leikin merkitys, yhteistyö ja esiopetuksen tavoitteet. Havainnoinnin (liite 2) pohjana käytimme samoja teema-alueita kuin haastatteluissakin. Haastateltavina ja havainnoitavina olivat Ilmajoella kolmen koulun ja kolmen päiväkodin esiopettajat sekä heidän esiopetusryhmänsä. Tutkimuskohteet valitsimme keskustan alueelta ja sen läheisyydestä. Tutkittavien kohteiden ja meidän aikataulujen yhteensovittaminen opiskelumme ja työmme ohessa oli haastavaa. Kuuden

tutkimuskohteen valitseminen yhdeksästä tuntui riittävältä tarpeellisen tutkimusaineiston kannalta.

Tutkimuskysymykset:

Miten Ilmajoen kunnassa järjestetään esiopetus?

Mitkä tekijät vaikuttavat esiopetuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen?

Toimivatko esiopetussuunnitelmat esiopettajan konkreettisenä työvälineenä?

2.1 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2001, 23) mukaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus voi olla monenmuotoista. Kartoitusten tekeminen, tietojen kerääminen ja luokittelu sekä haastatteluaineistojen kuvaus ovat esimerkkejä laadullisen tutkimuksen eri vaiheista. Laadullisen haastattelututkimuksen avulla tuomme opinnäytetyössämme esille haastateltavien omia havaintoja sekä heidän kokemuksiaan (Hirsjärvi & Hurme 2000, 27) taustalla olevista tekijöistä, jotka vaikuttavat heidän työhönsä.

Laadullista tutkimusta voidaan kuvata prosessina, jolle on tyypillistä muuttuminen ja eläminen tutkimuksen eri vaiheissa (Kiviniemi 2007, 70). Tutkimuksemme aikana olemme usein palanneet tutkimuskysymysten äärelle varmistaaksemme oikean suunnan aineiston keruussa. Aineistonkeruumme oli onnistunutta ja saimme laajan aineiston tutkittavasta kohteesta. Koimme haastavaksi rajata aineiston vastaamaan vain muodostuneisiin tutkimuskysymyksiimme. Tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimuksemme aikana ja saivat lopullisen muodon vasta aineiston analyysivaiheessa. Esiopetuksen opetussuunnitelman (2000) mukaan laatimamme teema-alueet pysyivät kuitenkin koko tutkimuksemme ajan samoina.

Kiviniemen (2001, 68) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaa kohdetta ja heidän näkemyksiään. Tutkimuksemme onnistumisen yhtenä edellytyksenä koimme juuri tiiviin yhteistyön ja vuorovaikutuksen tutkittavien kanssa. Näillä tekijöillä koimme laadullisen

tutkimuksen käyttämisen hyväksi ratkaisuksi tutkimusprosessimme onnistumisen ja tutkimustulosten kuvaamisen kannalta.

2.2 Teemahaastattelu ja havainnointi käytettävänä menetelminä

Haastattelua, joka jaetaan keskustelun pohjaksi tiettyihin teemoihin, kutsutaan teemahaastatteluksi. Haastattelu etenee valittujen teemojen mukaan, eikä tällöin noudata tarkasti määriteltyä järjestystä, kuten esimerkiksi kyselylomakkeessa. Teemahaastattelu on joustava ja vuorovaikutuksellinen, se tuo myös esiin haastateltavien omia tulkintoja muita haastattelumuotoja paremmin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden vapaamuotoiseen keskusteluun, jota on helppo viedä eteenpäin haastateltavien antamien vastausten mukaan. Laitimamme kysymykset toimivat haastattelujen tukena ja niiden mukaan keskustelua oli helppo viedä eteenpäin. Haastateltavamme saivat etukäteen tutustua kysymyksiin ja valmistautua tulevaan haastatteluun.

Haastattelututkimuksen avulla saadaan syvällisempää tietoa tutkimuksen kohteesta. Haastateltavillamme oli mahdollisuus kertoa omia näkemyksiä ja kokemuksia aiheesta. Hirsjärven ym. (2001, 192) mukaan tutkittavalle onkin annettava mahdollisuus tuoda haastateltavana esiin oma näkökulmansa tutkittavasta kohteesta. Koimme tutkimamme aiheen itsellemme vieraana ja hieman tuntemattomana (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35), joten haastattelun valitseminen käytettäväksi menetelmäksi tuki omaa oppimisprosessiamme. Haastatelimme yhteensä kahdeksaa esiopettajaa. Kaikki haastateltavat esiopettajat olivat kunkin yksikön esiopetustoiminnasta vastaavia lastentarhanopettajia.

Havainnoimalla tutkittavaa kohdetta saadaan tietoa siitä, mitä ympärillä tapahtuu. Pääasiassa havainnoinnilla pyritään saamaan näkemys, toimivatko tutkittavat kohteet niin kuin he sanovat toimivansa. (Hirsjärvi ym. 2001, 199.) Koimme pelkkien haastatteluiden jäävän tutkimuksessamme irralliseksi kokonaisuudeksi, jossa todellinen toiminta ja ympäristö jäävät omien tulkintojemme varaan. Pelkän havainnoinnin perusteella meille tutkijoina jää liikaa tilaa muodostaa oma käsitys

toiminnasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Havainnointi ja haastattelu yhdessä tukevat tässä tutkimuksessa toisiaan.

2.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Valitessamme haastattelun tutkimuksessamme käytettäväksi menetelmäksi, pohdimme vastaajien rohkeutta tuoda esiin aitoja näkemyksiä ja mahdollisia ongelmakohtia. Kuten myös Hirsjärvi ym. (2001, 193) toteavat, haastattelun luotettavuus saattaa heikentyä haastateltavien antaessa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastatteluissamme ei tullut esiin Hirsjärven ym. (2001, 193) mainitsemia luotettavuusongelmia, koska jokainen haastateltavamme uskalsi tuoda esiin kriittistä näkökulmaa tutkittavista teema-alueista.

Näimme havainnoinnin hyvänä menetelmänä käytettäväksi yhdessä haastattelun kanssa. Koimme saavamme näin luotettavaa ja tarkkaa tietoa tutkittavista kohteista. Haastatteluissa meillä tutkijoina oli mahdollisuus peilata havainnoituja tilanteita haastateltavien vastauksiin. Havainnoituissa esiopetustilanteissa roolimme oli olla taustalla, toimintaan osallistumattomina tutkijoina. Havainnoitavat tilanteet olivat aitoja emmekä kokeneet tilanteita meitä varten järjestetyiksi. Uskomme lapsen reagoivan näkyvästi, mikäli tilanteet ja esiopettajan toiminta eivät olisi olleet luonnollisia. Mielestämme onnistuimme säilyttämään roolimme huomaamattomina havainnoijina. Toisin kuin Hirsjärvi ym. (2001, 201) väittävät, emme kokeneet havainnoinnin tuovan esiin eettisiä ongelmia. Kaikki tutkittavat kohteet ja henkilöt jäivät tutkimuksessamme anonyymeiksi. Tutkimuksessamme mukana olleet henkilöt olivat myös tietoisia, että emme arvioi esiopetuksen tasoa tai laatua.

Laadullisessa tutkimuksessa on kysymys tutkijoiden kyvystä hallita kerättyä aineistoa ja tiedostaa siihen kuuluva oma oppimis- ja kehitymisprosessi. Aloittelevan tutkijan ongelmana on usein liiallisen tiedon kerääminen ja sen rajaamattomuus. Tutkimus on prosessi, jonka aikana tutkimuskysymysten ja -ongelman äärelle palaaminen on tutkimustulosten luotettavuuden kannalta

tärkeää. (Kiviniemi 2001, 71, 79.) Tämä on tärkeä tiedostaa jo tutkimuksen alkuvaiheessa ja huomioida, että palaaminen alkupisteeseen ei välttämättä tarkoita tutkimuksen epäonnistumista. Tutkimus ja suunnitelmat vain muuttavat muotoaan ja muutokset ovat osa tutkimusprosessia.

Tutkimuskohteidemme toiminta on ainutkertaista, joten tutkimusta ei ole mahdollista toistaa sellaisenaan uudelleen. Tämä voi aiheuttaa tutkimuksen luotettavuuden kannalta ongelmia, kuten myös Brotherus (2004, 269) tutkimuksessaan toteaa. Pyrimme tutkimuksessamme tuomaan uskottavasti esiin todellisia esiopetustilanteita, vaikka lapselle on Brotheruksenkin (2004, 269) mukaan tyypillistä elää hetkessä. Lapsi on voinut käyttäytyä ja toimia havainnoimissamme tilanteissa toisin kuin tavallisesti. Haastateltavien esiopettajien esille tuomat näkökulmat pyrimme kuvaamaan realistisesti ilman omia tulkintojamme. Se lisää tutkimuksen luotettavuutta.

3 VARHAISKASVATUS

”Varhaiskasvatusta on vuosien varrella määritelty monin tavoin. Laajasti ymmärtäen varhaiskasvatus liittyy kaikkeen siihen yhteiskunnalliseen toimintaan, jolla pyritään vaikuttamaan kasvuolosuhteisiin ja edistämään lapsen mahdollisimman suotuisaa kehitystä.” (Karila, Kinos & Virtanen 2001, 13.)

Varhaiskasvatusta tapahtuu lapsen eri elämänpiireissä ja kehitysvaiheissa ja se on kasvatuksellista, tavoitteellista sekä suunnitelmallista vuorovaikutusta yhdessä lasten vanhempien tai huoltajien kanssa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2006, 11). Suomessa varhaiskasvatusta ohjaa valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jonka pohjalta varhaiskasvatuksen sisällöllistä toimintaa toteutetaan. Varhaiskasvatus on lapsen elämässä merkityksellinen kokonaisuus, johon liittyy kiinteästi myös esiopetus.

Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset ja vallitsevat arvot vaikuttavat varhaiskasvatuksen sisällölliseen toteuttamiseen. Näitä arvoja määrittelevät kansainväliset sopimukset, säädökset ja asiakirjat. Varhaiskasvatuksessa tärkein perusarvo on lapsen ihmisarvo, joka pitää sisällään tasa-arvoisen kohtelun, edun, oikeuden elämään ja omaan mielipiteeseen. Varhaiskasvatuksessa tulee korostaa myös lapsen oikeutta turvallisiin ihmissuhteisiin, virikkeelliseen ja turvalliseen kasvuympäristöön sekä ymmärretyksi ja kuulluksi tulemiseen ikänsä mukaisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2006, 12.)

Jatkuva toiminnan ja tavoitteiden arviointi yhteiskunnan taholta kehittävät varhaiskasvatuksen laatua (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2006, 11). Strömmer (2005, 45) viittaa artikkelissaan Eskelisen (2000) toteamukseen, että ”kasvatusvastuu kuuluu aina ensisijaisesti kodille, mutta kaikkien lapsen elinympäristössä vaikuttavien tahojen täytyy sitoutua yhteisiin pelisääntöihin.” Näihin pelisääntöihin sitoutuminen edellyttää myös vastuuta arvioinnista ja

kehittämisestä. Hujalan (2002, 141) mukaan esiopetuksen arviointi ja kehittäminen vaatii myös varhaiskasvatuksen laadun arviointia.

Varhaiskasvatuksen merkitys nähdään nykyään erityisen tärkeänä lapsen kehitykselle ja ihmisarvolle, niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Menneinä vuosikymmeninä ei juuri ole puhuttu tavoitteellisesta kasvatuksesta, vaan lapsen hoidossa painotettiin lähinnä sitä, että perustarpeet tulivat tyydytetyksi. Aikojen kuluessa on opittu näkemään, että lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuprosessiin tarvitaan paljon muutakin. Varhaiskasvatuksessa toiminnan tulisi lähteä lapsesta itsestään, tällöin hän oppii tietoja ja taitoja, jotka häntä kiinnostavat. Aikuisen tehtävänä on havainnoida, kuunnella ja tutustua lapsen elämään kokonaisuudessaan. Suomessa varhaiskasvatus mielletään usein päivähoiton tehtäväksi ja vastuualueeksi.

”Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö.” (L 19.1.1973/36)

Pohtiessamme varhaiskasvatuksen kehitystä lapsen ihmisarvon näkökulmasta koimme, että keskeinen teema on pyörinyt lapsen ja yhteiskunnan välisen hyötysuhteen ympärillä. Vuosisatojen saatossa työtätekevän, taloudellista tai muuta etua tuottavan pikkuaikuisen on hiljalleen sallittu kasvaa ja kehittyä lapsen elämään oikeutetuksi yksilöksi. Lapsi tulee nykyäänä nähdä tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä, jolla on oikeus hyvinvointiin ilman vastavuoroisuuden periaatetta. Salmisen (2005, 10) mukaan tämä vaatii toteutuakseen lapsen huoltajien ja yhteiskunnan tahojen vastuun ottamista lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Hän peräänkuuluttaa myös lapsuuden merkitystä matkalla kohti tasapainoista nuoruutta ja aikuisuutta (2005, 10).

Nykyäänä keskustelu varhaiskasvatuksessa käsittelee pitkälti näkemystä lapsuudesta ja sen ymmärtämisestä yhteiskunnallisena ilmiönä (Karila ym. 2001, 17). Bručen (1990, 27) mukaan lapsuus ei ole vain valmistautumista elämään

vaan se on osa sitä. Aikuisten luoma kulttuuri ei saa alistaa lasten luomaa omaa kulttuuriaan (1990, 27). Lapsuuden tapahtumille on annettava niille kuuluva merkitys. Lapsilähtöisessä toiminnassa aikuisten ja lasten näkökulmat kohtaavat ja tasa-arvoisuus korostuu. (Ilmajoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (2006, 4.) Lapsuus tulee nähdä elämänvaiheena, jolla on tärkeä merkitys yksilön elämänkaaressa. Varhaiskasvatuksessa työn kohteena on nähtävä lapsi eri elämänyhteyksissään ja vaikuttamistyö on tapahduttava myös ympäristön suuntaan (Sosionomin (AMK) ydinosaaminen 2001, 22). Sosionomi (AMK) voi omalla panoksellaan varhaiskasvatuksessa korostaa lapsuuden merkitystä ja tuoda tätä näkemystä esiin myös laajemmassa kontekstissa.

Päivähoidossa on perinteisesti ollut aikuiskeskeinen tapa toimia, mutta viime vuosina toiminta on alkanut painottua enemmän lapsen näkökulman huomioimiseen. Hujalan, Puroilan, Parrilan & Nivalan (2007, 22) mukaan lapsi muokkaa toimintaansa omien ajatustensa ja valintojensa pohjalta, jolloin hänet nähdään oman elämänsä rakentajana. Hujala ym. (2007, 23–24) toteavat myös, että laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisessa on lapselle itselleen mahdollistettava aktiivinen rooli vuorovaikutuksessa päivähoiton ja kodin välillä. Hyvänä esimerkkinä päivähoitossa lapsen osallistamisesta toimii lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa huomioidaan niin vanhempien kuin lapsenkin mielenkiinnon kohteet ja toiveet päivähoidolle.

Yhteisistä linjauksista huolimatta lapsen näkökulman huomioonottaminen varhaiskasvatuksessa ei ole yksiselitteistä. Vaikuttavia tekijöitä ovat kasvatushenkilöstön henkilökohtaiset arvot, tavoitteet ja persoonallinen tapa toimia. Kasvatushenkilöstö on koulutukseltaan, taustoiltaan ja elämäntilanteiltaan usein kirjavaa. Jokainen työntekijä tuo yhteisöön oman näkemyksensä, kokemuksensa ja panoksensa, joiden muodostama kokonaisuus luo puitteet varhaiskasvatuksen toimintakulttuurille. Puroilan (2002, 65–66) tutkimuksessa todetaan varhaiskasvattajien arjen käytäntöjen olevan ristiriidassa valtakunnallisten linjausten kanssa. Toisin sanoen lapsen oma-aloitteiselle toiminnalle annetaan mahdollisuus vain silloin, kun se on aikuisen näkökulmasta

katsottuna tilanteeseen sopivaa. Lapset oppivat odottamaan ja sietämään jatkuvasti aikuisten muuttuvia päätöksiä, pitämään ideat omana tietonaan ja välttämään virheiden tekemistä.

Erilaiset tutkimukset, kokeilut ja kuntien omat laadunarviointit tuovat esiin varhaiskasvatusyksiköiden laadullisia eroja (Hujala ym. 2007, 155). Näiden erojen poistamiseksi tarvitaan yhteiskunnallista keskustelua laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiseen vaikuttavista tekijöistä. Tällöin toiminnan arviointi ja kehittäminen mahdollistaa laajemman näkökulman hyödyntämisen. Suuret lapsiryhmät, henkilöstön vähyyys ja puutteet oppimisympäristöissä tuovat omalta osaltaan lisähaastetta jo muutoinkin haastavaan varhaiskasvatustyöhön.

4 ESIOPETUS

Esiopetuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta, joka liittyy kiinteästi sekä varhaiskasvatukseen että alkuopetukseen oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Esiopetusta voidaan järjestää joko päiväkodissa tai koulussa ja siihen osallistuminen on vapaaehtoista sekä maksutonta. (Varttua 19.10.2009.) Esiopetusta koskevan lainsäädännön ja suunnitelmien perusteella on pyritty yhtenäiseen toimintaan eri toimintaympäristöissä (Turunen 2008, 15). Kunnilla on esiopetuksen järjestämisvelvollisuus. Toimintaa toteutetaan perusopetuslain mukaisesti ja esiopetus kuuluu opetusministeriön toimivaltaan. Järjestettäessä esiopetusta päivähoitopaikassa, toimintaa säätelee täydentävästi myös päivähoidon lainsäädäntö. (Varttua 19.10.2009.) Suomessa vuonna 2004 esiopetukseen osallistui noin 96 prosenttia lapsista, mikä on OECD-maiden huippua (Opetusministeriö 14.10.2004).

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, joka nähdään nykypäivänä merkityksellisenä kokonaisuutena lapsen elämässä. Esiopetuksen toteutuksessa otetaan huomioon lapsen yksilöllisyys ja luontainen tapa oppia leikin kautta. (Varttua 19.10.2009.) Suomen lainsäädäntö takaa vuodesta 2001 esiopetuksen kuuluvan kaikkien lasten oikeudeksi ja osaksi perusturvaa (Esiopetuksen tila Suomessa 2004, 3, 17–18). Esiopetus on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, joka mahdollistaa lapsen oppimisen ja luo edellytyksiä niin yksilönä kuin ryhmässä toimimiseen (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1996, 1).

4.1 Esiopetuksen valtakunnalliset tavoitteet

Lapsen yksilölliset tarpeet ja edellytykset oppimiseen luovat pohjaa tavoitteiden asettamiselle esiopetuksessa. Tavoitteiden asettamiseen vaikuttavat myös lapsiryhmän koko, henkilöstö ja käytössä olevat välineet sekä tilat. Lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten sekä julistusten perusteella yhteiskuntaan

määräytyneet arvot ja tarpeet ohjaavat pitkälti esiopetuksen toiminnan suuntaa ja laatua. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 7.) Yhteiskunnan asettamat lait ja säädökset toimivat reunaehtoina, joista jokainen kunta muokkaa omat tavoitteensa esiopetuksen toteuttamiseen. Kunnissa vallitseva arvomaailma palvelujen suhteen luo myös ehtoja esiopetuksen järjestämiseen. Esiopettajan refleктоiva ja tutkiva ote omaan toimintaansa auttaa tunnistamaan ja tiedostamaan esiopetustoiminnan perusteita (Turunen 2008, 181). Esiopettaja omalla persoonallaan ja arvomaailmallaan edesauttaa esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista ja toimintakulttuurin muotoutumista.

Perusopetuslaissa säädetään tarkasti esiopetukselle asetetut tavoitteet, joiden mukaan toimintaa toteutetaan: ”Tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena osana varhaiskasvatusta on parantaa lasten oppimisedellytyksiä.”(L 21.8.1998/628)

Esiopetukselle asetetut yleiset tavoitteet. Virtasen (1998, 21) mukaan Takala (1972, 7 - 12) on todennut jo 1970- luvulla sen, kuinka helppoa on muotoilla hienoja tavoitteita suunnitelmiin, mutta hän kyseenalaistaa saman kuin mekin, että onko näillä tavoitteilla konkreetista hyötyä käytännön työssä. Myös Härkönen (2002, 79) pohtii, millaista käytäntöä esiopetussuunnitelma todellisuudessa ohjaa. Hän peräänkuuluttaa varhaiskasvatuksen ja lapsuuden korostamisen merkitystä esiopetuksen toteutuksessa (2002, 79).

Esiopetuksen tavoitteena on ottaa huomioon lapsi niin yksilönä kuin ryhmän jäsenenä. Lapsen tulee saada positiivista ja kannustavaa palautetta, jonka kautta hän rakentaa myönteistä kuvaa itsestään ja ympäröivästä kulttuurista. Lapsen tietoisuus omien toimintojensa vaikutuksista ja syy-seuraussuhteista ympäristöä kohtaan laajenee. Esikouluikäinen lapsi harjoittelee oppimaan oppimisen taitoja ja samalla kasvattaa eettistä näkemystään sekä sitä kautta vastuuntuntoisena yhteisön jäsenenä toimimista. Tässä lapsen ikävaiheessa terveys ja hyvinvointi

saavat uuden merkityksen ja lapsi oppii ymmärtämään niiden vaikutukset myös laajemmassa kontekstissa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 7 - 8.)

Lapsen toimiessa ryhmän jäsenenä hän oppii hyväksymään erilaisuutta ja tasavertaisuutta. Lasta pyritään kannustamaan itsensä ilmaisuun monipuolisesti, se on lapsen kielellisen kehityksen kannalta tärkeää. Lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta leikillä on suuri merkitys. Leikin kautta lapsi jäsentee uutta ja opittua tietoa sekä oppii leikkiessään sosiaalisia taitoja. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 7 - 8.) Lummelahden (1995, 14) mukaan lapsi oppii yhteistoiminnallisen oppimisen kautta tukemaan toistensa oppimista ja lapselle muodostuu käsitys yhteisistä tavoitteista, joista hänen on huolehdittava omalla panoksellaan. Samalla lapsi aloittaa paikkansa etsimisen yhteisössä ja sen jäsenenä (Mäkelä 2009, 67).

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000, 7) korostetaan esiopetuksen ja kodin välisen yhteistyön merkitystä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Säännöllinen osallistuminen esiopetukseen edesauttaa lapsen oppimista ja kouluvalmiuksien kehittymistä (2000, 7). Yleiset tavoitteet ohjaavat esiopetusta tiettyyn suuntaan, mutta jokainen esiopettaja muodostaa oman käsityksensä tavoitteiden sisällöstä. Tavoitteiden tulisikin kohdistua konkreettisesti arjen työhön, jolloin ne toimisivat työvälineenä eikä esiopettajan omille tulkinnoille jäisi liian suurta vastuuta.

4.2 Esiopetuksen sisältöalueet

Esiopetuksen tavoitteet on jaoteltu valtakunnallisten tavoitteiden lisäksi yksityiskohtaisiin tavoitteisiin eli sisältöalueisiin. Näiden tarkoituksena on ohjata esiopettajan työtä ja toimia suunnittelun ja toiminnan toteutuksen pohjana. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 10.) Tavoitteiden on oltava toteutettavissa ja siirrettävissä toimintaan konkreettisella tavalla. Lapsen

oppiminen tapahtuu arjen askareissa ja itse kokeilemalla sekä vuorovaikutuksessa ryhmän ja opettajan kanssa. Esiopettajan onkin huomioitava esiopetuksen tavoitteellisuus osana arkipäiväistä toimintaa.

Esiopetuksen suunnitelmiin heijastuu pitkälti myös kouluopetuksen opetussuunnitelmat, jotka ovat ainejakoisia. Helposti päädytään siihen, että nämä ainesisällöt ovat myös koulussa järjestettävän esiopetuksen ydintä ja esiopetuksesta voi muodostua liian aikuisjohtoinen. Tällöin leikin merkitys voi unohtua eikä sitä aina ole mahdollista sisällyttää ainejakoiseen suunnitelmaan. Leikkiin tulee kuitenkin panostaa ja siihen tulee sisällyttää kaikki oppiminen. (Hakkarainen 2002, 201.) Tämä Hakkaraisen näkökulma on tärkeä ajateltaessa, että koulumainen ympäristö ja mahdollinen ainejakoisuus eivät saa olla este lapsen mielekkäälle oppimiselle ja opettamiselle.

Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman rungossa (2004, 8) todetaan sisältöalueiden muodostavan opetuskokonaisuuksia, jotka toimivat ohjaavana esiopettajan työvälineenä. Sisältöalueiden tarkoituksena on siis toimia kokonaisuutena ja oppimisprosessina, ei pelkkinä irrallisina tavoitteina (2004, 8). Hujala (2002, 4) tuo esiin tärkeän näkökulman esiopetuksen toteuttamiseen: onko sisältöalueet rakennettu yhteiskunnan arvomaailman pohjalta ja liian aikuiskeskeisesti? Tiettyjä sisältöalueita toteuttamalla ei hänen mukaansa päästä parhaaseen tulokseen lapsen kasvattamisessa. Hän viittaa tieteellisen näytön riittämättömyyteen sisältöalueiden osalta ja onkin sitä mieltä, että aikuiset opettavat lapselle sen, minkä itse kokevat tärkeäksi. (2002, 4.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000) mainitaan, mutta ei erityisesti korosteta lapsilähtöisyyttä toiminnan toteutuksessa. Varhaiskasvatusta ja esiopetusta toteuttavat ammattilaiset näkevät kuitenkin lapsilähtöisyyden nykypäivänä keskeisenä tavoitteena, jonka merkitystä ei tule vähätellä. Lapset kokevat toiminnan mielekkääksi, kun heidän toiveitaan ja mielipiteitään otetaan huomioon. Se antaa ilon ja motivaation myös oppimiseen ikään kuin huomaamattaan.

Kieli ja vuorovaikutus. Esiopetuksen yhtenä tärkeimpänä tehtävänä on tukea ja rohkaista lasta ilmaisemaan itseään ja tunteitaan kielen avulla. Tunne-elämän ja luovuuden vahvistaminen kuuluvat lapsen oppimiseen olennaisena osana. Lasta kannustetaan vuorovaikutukseen, jolloin kuuntelemisen ja puhumisen taidot kehittyvät. Lapsi oppii aktiivisessa vuorovaikutusympäristössä kuin huomaamattaan myös lukemisen ja kirjoittamisen taitoja. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 10–11.) Järvisen, Laineen & Hellman-Suomisen (2009, 139) mukaan tarvitaan myös lapsen empatiakyvyn, itsenäisyyden ja omatoimisuuden kehittämistä. Sosiaalisten taitojen oppiminen on erittäin tärkeää. Näiden taitojen avulla mahdollistuu lapsen kokonaisvaltainen oppiminen.

Matematiikka. Tavoitteena on luoda lapselle mahdollisuus luonnollisissa ja arkipäiväisissä tilanteissa oppia matemaattisia käsitteitä. Oppimisympäristö on rakennettava niin, että se tukee lapsen yksilöllistä ja matemaattista oppimista. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 11–12.) Järvinen ym. (2009, 139) tuovat teoksessaan esiin matemaattisen ajattelun lisäksi lapsen positiivisen asennoitumisen tuen tarpeen. Matemaattisten valmiuksien kehittäminen mielekkäällä ja innostavalla tavalla edesauttaa lapsen loogista ajattelua sekä päättelykykyä.

Etiikka ja katsomus. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2000, 12) mukaan eettinen kasvatus on osa esiopetustoimintaa. Eettisellä kasvatuksella tarkoitetaan Järvisen ym. mukaan lapsen itsetunnon vahvistamista, etnisten erojen tasaamista ja sosiaalisten taitojen oppimisen tukemista (2009, 139–140). Lisäksi kulttuuri- ja uskontokatsomusnäkökulma huomioidaan esiopetussuunnitelmassa tärkeänä osana lapsen kehityksen tukena. Lapsi oppii tuntemaan omaa kulttuuria ja elinympäristöään. Uskontokasvatuksen tarkoituksena on opettaa lapselle uskonnollisten juhlien merkitys ja tarkoitus. Vaihtoehtona uskontokasvatuksen sijaan on elämänkatsomustieto. Ylipäätään tämän sisältöalueen keskeisenä tavoitteena on opettaa lapsi käsittelemään suvaitsevaisuutta,

oikeudenmukaisuutta ja hyväntahtoisuutta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 12–13.)

Ympäristö ja luonnontieto. Lasta tutustutetaan esiopetuksessa luontoon eri tavoin. On tärkeää, että lapsi oppii ymmärtämään ympäristöään suhteessa itseensä ja muihin. Luonnon arvostaminen ja lapsen ymmärrys oman toiminnan vaikutuksista lähiympäristöön koetaan merkityksellisenä tekijänä ympäristökasvatuksessa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 13.) Lasta rohkaistaan havainnoimaan kaikilla aisteillaan ja Järvisen ym. (2009, 139) teoksessa korostetaan lapsen tunnesiteen vahvistamista luontoon. Lapsen tuleekin ymmärtää elinympäristönsä moninaisuus ja oppia huomioimaan esimerkiksi eläinten ja kasvien merkitys omaan elämäänsä.

Terveys. Tämä sisältöalue pitää sisällään fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden. Lapselle opetetaan henkilökohtaisen hygienian merkitys sekä lasta tuetaan ja ohjataan terveellisiin elämäntapoihin ja ruokatottumuksiin. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen ja oppimisen kannalta on tärkeää huomioida riittävän levon ja toiminnan tasapaino. Lasta opetetaan myös ottamaan vastuuta turvallisuudestaan. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 14.)

Fyysinen ja motorinen kehitys. Kannustettaessa lasta liikkumaan korostetaan liikunnan merkitystä ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle. Liikkumisen ja leikkimisen avulla lapsella kehittyy motoriset perustaidot sekä liikehallinta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 14.) Lapsen rohkaisu ja kannustaminen erilaiseen fyysiseen liikkumiseen on tärkeää ja se on tehtävä mielekkääksi, jotta innostus liikkumiseen säilyy.

Taide ja kulttuuri. Lapselle annetaan mahdollisuus erilaisiin luoviin taidekokemuksiin. Häntä ohjataan arvostamaan sekä omia että muiden taiteellisia tuotoksia, tutustumaan viestinnän ja äänten maailmaan sekä tuomaan ilmi tunteitaan eri tavoin. Näiden tavoitteiden mukaisesti lapsen itseilmaisu,

mielikuvitus, havaintokyky, aistiherkkyys ja ongelmanratkaisukyky harjaantuvat. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 14–15.)

4.3 Esiopetusta ohjaavat arvot

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2000, 7) mukaan yhteiskunnassa vallitsevat perusarvot ohjaavat esiopetuksen suunnittelua ja toteutusta. Erilaisilla kansainvälisillä julistuksilla, lainsäädännöllä ja sopimuksilla pyritään huolehtimaan ihmisoikeuksien toteutumisesta. Esiopetuksessa korostetaan hyvinvoinnin merkitystä lapsen kokonaisvaltaisessa kasvussa ja kehityksessä.

Lapselle on esiopetuksessa taattava samanlaiset lähtökohdat koulun aloittamiseen niin päivähoitossa kuin koulussa. Leikin avulla tapahtuva lapsikeskeinen kasvatus on oltava esiopetuksen tärkein kulmakivi. Lisäksi painotetaan lapsen omaa aktiivisuutta oppimisprosessissa ja korostetaan esiopettajan roolia ohjaajana. Esiopetuspaikan toimintakulttuurin ja arvoperustan tulee toimia esimerkkinä lapselle. Näiden esimerkkien avulla lapsi ymmärtää tasa-arvon ja toisten kunnioittamisen merkityksen. (Kangassalo, Karila & Virtanen 2000, 33–34.)

Lummelahden (1995, 18–19) mukaan esiopetuksessa on otettava huomioon myös lapsen mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnan suunnittelun ja aikuisten asettaman tavoiteajattelun lisäksi on siis kysyttävä, mitä lapsi itse odottaa esiopetukselta. Näin lapsen on mielekästä oppia ja viihtyä oppimisympäristössä niin yksilönä kuin ryhmän jäsenenä. Jantunen & Lautela (2009, 12) nostavat teoksessaan esiin Skinnarin (2009) mietteitä yhteiskunnan lapsiin kohdistamista vaatimuksista. Hänen mukaansa lapset voivat huonosti eivätkä motivoitu sellaiseen oppimiseen, jossa heidän odotetaan toimivan tehokkaasti yhteiskunnan massiivisessa koneistossa. Lasten tulee tietää, mitä varten heiltä sitä vaaditaan. (2009, 12.)

Kuten olemme jo aiemmin todenneet, esiopetusta järjestetään Suomessa niin koulussa kuin päivähoitossa. Hujalan (2002, 27) mukaan koululla ja päivähoitolla on yhteiskunnallisesti erilaiset tehtävät. Hän viittaa teoksessaan erilaisiin tutkimuksiin, joiden mukaan koulun ja päivähoiton omat, erilaiset traditiot ja toimintaa ohjaavat säädökset rakentavat toisistaan poikkeavat kulttuurit (2002, 27). Molemmissa ympäristöissä on kuitenkin yhteinen vastuu lapsen oppimisesta sekä esikoulutoiminnan kehittämisestä.

Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko (2001, 2) korostaa lapsen elämyksellistä oppimista, jossa huomioidaan lapsen luontainen tapa leikkiä ja tutkia ympäristöään. Esiopetusikäinen lapsi oppii kyselemällä ja kokemusten kautta. Oppimaan oppimisen opettaminen nähdään esiopetuksen tärkeimpänä tehtävänä. Lapsen tunne-elämykset liittyvät vahvasti oppimistilanteisiin ja se auttaa lasta ymmärtämään asioiden yhteyksiä ja eroavaisuuksia. (2001, 2.)

4.4 Esiopetus päivähoitossa

Vuonna 2004 päivähoitossa järjestettävään esiopetukseen osallistui 79 prosenttia lapsista (Kuvio 1.) (Opetusministeriö 14.10.2004). Varhaiskasvatuksen vahvuutena suomalaisessa päivähoitossa nähdään kokonaisuus, joka koostuu kasvatuksellisten, opetuksellisten ja hoidollisten tehtävien yhtenäisyydestä (Hujala ym. 2007, 152). Päivähoidon henkilökunta on Suomen Kuntaliiton (1999, 12–13) tekemän selvityksen mukaan kokenut kuitenkin lasten tiedollisten taitojen opettamisen vaativaksi tehtäväksi. Samassa selvityksessä todetaan, että päivähoiton varhaiskasvatushenkilöstölle on syntynyt ajatus esiopetuksen kuulumisesta pelkästään koulumaailmaan (1999, 12–13). Esiopetus nähdään nykyään kuuluvaksi sekä päivähoitoon että kouluun lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutena. Yhteistyön tiivistyminen ja moniammatillinen yhteistyö koulun ja päivähoiton välillä ovat laajentaneet tätä näkökulmaa.

Hujala (2002, 8) toteaa esiopetuksen olleen osa päivähoitoa lähes koko sen historian ajan. Hujalan (2002, 10–11) mielestä ongelmana päivähoitossa on kuitenkin nähty esiopetustoiminnan ohjaamisen puute. Päivähoitolaki (L 19.1.1973/36) ei määrittele tarkasti esiopetusta tai siihen kuuluvaa lapsen oppimista. Lain mukaan päivähoiton ensisijaisena tehtävänä nähdään lapsen kasvun ja kehityksen sekä oppimismahdollisuuksien edistäminen (Niikko 2001, 13). Opettaminen ja oppiminen sen sijaan on nähty päivähoitoon kuulumattomana toimintana, jonka on uskottu vievän lapselta leikin ja ilon (Riihelä & Kauppinen 1995, 21). Niikon (2001, 13) mukaan kuitenkin vuoden 1973 päivähoiton lainsäädäntötoimilla luotiin pohjaa lapsen kouluoppimiseen. Haasteena Hujala (2002, 9) on nähnyt varhaiskasvatuksen ymmärtämisen, esiopetuksen hallinnan ja sosiaalityön yhdistämisen päivähoitossa. 2000-luvulle saakka päivähoitossa on painotettu varhaiskasvatuksen merkitystä enemmän kuin esiopetusta (2002, 9).

Päivähoitossa on kytketty opetus perushoitotilanteisiin arjen käytännössä. Lapsi oppiikin parhaiten juuri arjen taitoja jokapäiväisesti opetellen. (Hujala 2002, 13.) Näin toimien lapsella häilyy raja oppimisen ja oppimistilanteiden välillä. Oppimisesta tulee lapselle osa jokapäiväistä toimintaa eikä sitä tarvitse erikseen korostaa. Tällaista käytäntöä tulisikin Hujalan mielestä arvostaa ja tuoda enemmän esiin niin päättäjille kuin lapsen huoltajille. Hujalan mukaan oletetaan, että mitä huolellisemmin ja tarkemmin opettaja suunnittelee esiopetuksen toimintatuokioita, sitä paremmin lapsi oppii (2002, 13, 18.) Esiopettajan on kuitenkin elettävä lasten mukana arjessa ja huomioitava tilanteiden spontaanisuus ja vaihtuvuus. Lapsen oppiminen ei välttämättä tapahdu etukäteissuunnitelmien mukaan.

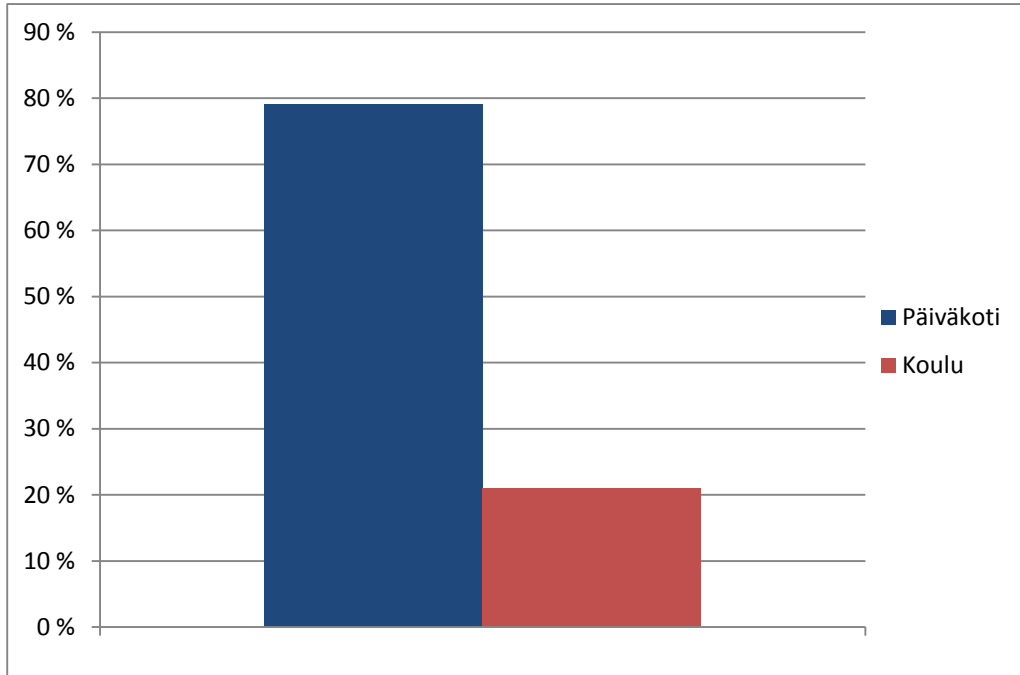
4.5 Esiopetus koulussa

Esiopetuksen hallinnollinen määrittely ohjaa esiopetuksen tarkoitamaan 6-vuotiaiden opetusta. Vuoden 1968 koulutusjärjestelmälain perusteissa mainitaan säännös, jonka perusteella koululaitokseen voi kuulua esiluokkia. 1990-luvulla

koulutuspolitiikan kehittämisessä laadittiin yhtenäiset perusteet, jonka mukaan esiopetusikäisille lapsille voidaan järjestää esiopetusta joko koulussa tai päiväkodissa. Lainsäädännöllä on rakennettu ensimmäinen porras kohti laadukasta koulujärjestelmää, johon sisältyy olennaisena osana myös varhaiskasvatus. (Esiopetuksen tila Suomessa 2004, 3, 17–18.) Opetusministeriön suosituksen mukaan esiopetusryhmään saa kuulua enintään 13 lasta. Esiopetusryhmässä voi olla 20 lasta, mikäli ryhmässä on opettajan lisäksi toinen koulutettu aikuinen. Vuonna 2004 koulussa järjestettävään esiopetukseen osallistui 21 prosenttia lapsista (Kuvio 1.) (Opetusministeriö 14.10.2004).

Perinteisesti esiopetus on nähty helpottavan lapsen siirtymistä koulumaailmaan. Hakkarainen (2002, 66–67) toteaa, että esikoulu ei saa olla koulun ehdoilla tapahtuvaa lapsen kouluvalmiuksien kehittämistä vaan askel kohti elinikäistä oppimista. 2000-luvulle siirryttäessä opetussuunnitelman perusteissa tämä näkökulma on laajennettu muodostamaan johdonmukainen kokonaisuus lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. (Hujala 2002, 7.) Tämän päivän esiopetus nähdään toimintana, jossa lapsi on keskeisessä roolissa. Tiivis yhteistyö esi- ja alkuopetuksen välillä on merkityksellistä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen turvaamiseksi.

Koulussa järjestettävän esiopetuksen riski piilee kouluvalmiuden ja koulukypsyyden käsitteiden nostamisessa esiopettajien olennaiseksi tehtäväksi. Tällöin lapsen tiedollisten taitojen arviointi nousee tärkeimmäksi osa-alueeksi, eikä silloin oteta huomioon lapsen oikeutta olla lapsi, jolle oppimisen tulee tapahtua vielä leikinomaisesti. Lapsen mahdollisimman varhainen oppimaan oppiminen ja mallikansalaiseksi valmentaminen saattavat viedä tilan lapsen leikinomaiselta oppimiselta. (Hakkarainen 2002, 67, 201) Haasteena näemme koulun oppimisympäristössä juuri tilojen ”koulumaisuuden” sekä koulun tavan toimia. Kuitenkin opettaja omalla persoonallaan ja ammattitaidolla voi luoda lapsille mahdollisuuden leikin kautta oppimiseen eikä pelkästään koulutaitojen harjoittamiseen. Tämä on myös Hakkaraisen (2002, 67) mukaan näkökulma, joka on otettava huomioon.

Kuvio 1. Vuonna 2004 esiopetukseen osallistuvien prosentuaalinen jakautuminen valtakunnallisesti päivähoidon ja koulun välillä. (Opetusministeriö 2010.)

5 TAVOITTEENA HYVINVOIVA LAPSI

Salmisen (2005, 8 - 9) mukaan lapsen hyvinvointi on yhteiskunnan näkökulmasta katsottuna keskeinen teema. Syrjäytymisen vaara on suuri huonosti voivilla lapsilla jo kouluiässä, eikä heistä ole yhteisön rakentamiseen samoin kuin hyvän alun elämäänsä saaneilla lapsilla. Jo lapsena voi tuntea huono-osaisuutta ja kokea itsensä osattomaksi tässä yhteiskunnassa. (2005, 8–9.) Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman rungon (2004, 7) mukaan lapselle tulee antaa esiopetuksessa valmiuksia selviytyä muuttuvassa yhteiskunnassa vahvistamalla lapsen elämänhallinnan taitoja. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen muodostama kokonaisuus kiteytyy ajatukseen ja tavoitteeseen lapsen hyvinvoinnin edistämisestä eri ikävaiheissa.

Kinnunen (2005, 15) kiteyttää artikkelissaan lapsen hyvinvoinnin seuraavasti: ”lapsen hyvinvointi syntyy siitä, että lapsi saa, mitä tarvitsee siinä iässä, kun hän tarvitsee. Lapsella on oikeus hyvään lapsuuteen, ja vanhemmilla on oikeus tukeen kasvatustyössään.” Esiopetuksessa tiivis yhteistyö vanhempien ja huoltajien kanssa mahdollistaa ehjän kokonaisuuden muodostumisen ja lapsen oppimisvalmiuksien yksilöllisen havainnoinnin (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1996, 1).

Sosionomi (AMK) on saanut laaja-alaisen sosiaalialan koulutuksen. Sosionomilla (AMK) on asiantuntemus lapsen ja perheen sosiaalisen tilanteen ymmärtämiseen (Sosionomin (AMK) ydinosaaminen 2001, 22). Varhaiskasvattajana työskentelevä sosionomi (AMK) osaa ottaa kokonaisuutena perheen huomioon. Vuorovaikutus kodin ja varhaiskasvattajien välillä on erittäin tärkeää, kun tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen kasvun ja kehityksen tukeminen. Koemme sosionomilla (AMK) olevan näkemys siihen, että perheen tukeminen, ohjaaminen ja auttaminen kasvatustyössä edesauttavat lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lapsen hyvinvointi ei ole pelkkä irrallisuus, vaan se rakentuu kaikkien lapsen elämään vaikuttavien tekijöiden ympärille. Esiopetuksella on tärkeä sija lapsen elämässä,

se sijoittuu tärkeään ja ainutlaatuihin kasvun vaiheeseen ja antaa eväät elinikäiseen oppimiseen. Tässä kokonaisuudessa, myös esiopetuksen osalta, tulisi hyödyntää sosionomin (AMK) osaamista.

5.1 Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 15) todetaan hyvän hoidon olevan varhaiskasvatustoiminnan perusta. Kun lapsen perustarpeet tyydytetään ja olo on turvallinen, voi hän keskittyä ympäristöön, toisiin lapsiin ja toimintaan, siis oppimiseen. Hyvän kokonaisuuden muodostumisen perusta on Värin (2009, 16) mukaan hyvä kasvatusilmapiiri, jossa lapsi tuntee olevansa hyväksytty ja arvostettu ilman vakuutteluja. Lapsen tulee myös uskaltaa kokeilla uusia asioita ja erehtyä.

Lapsen edun kannalta on hyödyllistä, että kaikki lapsen kanssa tekemisissä olevat tahot toimivat tiiviissä yhteistyössä. Näin tuetaan parhaiten lapsen kasvua ja oppimista. Esiopetusikäinen lapsi on tärkeässä kehitysvaiheessa ja tarvitseekin tavoitteellista ja oppimista tukevaa toimintaa. (Lummelahti 1995, 32–33.) Brochmann (2009, 132) tuo esiin aikuisten malttamattomuuden odottaessaan lapsen siirtymisiä kehitysvaiheesta toiseen. Hän uskoo, etteivät aikuiset luota lapsen itse selviytyvän kehityskaskelistaan ajallaan (2009, 132). Tähän voi olla syynä nyky-yhteiskunnan hektisyys ja suoriutumisvaatimukset, vanhemmilla ja huoltajilla ei ole tarjota aikaa lapselle riittävästi. Kokemuksemme mukaan on hyvin tyypillistä vanhempien vertailevan lapsiaan keskenään taitojen ja tietojen perusteella. Tämäkin osaltaan vaikuttaa siihen, että lapsi on jatkuvan arvioinnin, arvostelun ja vertailun kohteena.

Esiopetuksessa pyritään luomaan rauhallinen, kannustava ja motivoiva oppimisympäristö, jossa aikuisen tehtävänä on toimia lapsen kuuntelijana ja tulkitsijana. Kun puhutaan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, se vaatii toteutuakseen jatkuvaa havainnointia ja arviointia. Yksilöllisesti ajateltuna

tämä kokonaisuus muodostuu, kun huomioidaan lapsen kasvun ja oppimisprosessin edistyminen yleisesti asetettujen tavoitteiden sijaan. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000, 16.)

5.2 Lapsilähtöisyys

Lapsen ehdoilla toimiminen on kasvattajille ja opettajille tärkeä näkökulma. Lapsikeskeinen toiminta esiopetuksessa ei kuitenkaan tarkoita rajattomuutta ja lapsen vapautta tehdä mitä haluaa. Esiopettajan on oltava lapsen tukena ja esimerkillinen aikuinen. Hänen tulee tarjota lapselle ikätasoa vastaava virikkeellinen oppimisympäristö, joka antaa mahdollisuuden lasta motivoivaan toimintaan. (Lummelahti 1995, 8.) Parhaimmillaan lapsilähtöinen toiminta on molemminpuolista oppimista sekä niin lasta kuin aikuista rikastuttavaa (Bruce 1990, 28).

Lapsilähtöisyys- sanasta nousee esiin monta mielipidettä ja käsitystä. Hakkarainen (2002, 75) kokee lapsilähtöisyyden käsitteen ongelmalliseksi, sillä se jättää paljon tulkinnanvaraa. Hän kyseenalaistaa lapsilähtöisen toiminnan perimmäisen tarkoituksen ja pohtii sen olevan vain vaihtoehto aikuiskeskiselle toiminnalle, jossa lasta opetetaan aikuisten toiveiden mukaan. Lummelahti (1995, 26) puolestaan toteaa lapsilähtöisyyden kuitenkin liittyvän yhteiskunnallisiin näkemyksiin ja muutoksiin. Käsite lapsilähtöisyys on vaatinut taustalleen myös useita pedagogisia näkemyksiä ja Lummelahti näkeekin lapsilähtöisen toiminnan uutena yhteiskunnan muokkaamana pedagogiikan suuntauksena (1995, 26). Lasta ei enää nähdä hyödykkeenä aikuisten maailmassa, vaan tasa-arvoisena yksilönä, jolla on oikeus kehittyä omien voimavarojen mukaan. Kasvattajien tuleekin nähdä lapsen voimavarat, vahvuudet ja toisaalta myös kehitettävät alueet osana lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Ovaska (2004, 167) viittaa Laattalan & Raitalan (1998, 108) toteamukseen lapsilähtöisestä toiminnasta, jossa lapsi otetaan yksilönä huomioon. Lapsen

yksilöllisen huomioimisen lisäksi on arvostettava myös kehityspsykologista tietoa lapsen ikäkauteen liittyen (1998, 108). Lapsilähtöisen toiminnan on lähdettävä lapsesta ja hänen tarpeistaan. Lapselle on annettava tilaa olla yksin, seurata sivusta toimintaa ja olla vapaasti. Myös näillä toiminnoilla on merkitystä lapsen oppimiselle, ryhmäytymiselle ja oman identiteetin luomiselle. (Hännikäinen 1997, 81; Tauriainen 2000, 61.) Tämä voi olla ristiriitaista aikuisen näkökulmasta katsottuna, koska yhteiskunnassamme arvostetaan sosiaalisuutta eikä yksinäisyys ole sosiaalisesti hyväksyttävää (Ovaska 2004, 167). Suorittamisesta on tullut nyky-yhteiskunnan trendi, tavoite, johon tähdätään jo pienten lasten kohdalla. Siksi onkin tärkeää, että esiopetus on toiminnaltaan lapsen oppimista tukevaa ja leikin merkitystä korostavaa. Lapsen on saatava olla lapsi, jolla on vapaus itsensä, muiden ja ympäristön havainnoimiseen sekä tutkimiseen

Suomen Kuntaliiton julkaisun mukaan lapsen yksilöllinen huomioiminen on lapsilähtöisyyden keskiö (1999, 9 - 11). Esiopettajan tehtävä on havainnoida lasta, niin ryhmässä kuin yksilönä, tällöin saavutetaan paras mahdollinen tapa tukea lapsen yksilöllisyyttä. Lapsen vahvuuksien ja kehitettävien osa-alueiden löytäminen ja erityisen tuen antaminen ovat lapsilähtöisen toiminnan perusteita. Esiopettajan roolin tekee haastavaksi koko perheen yksilöllisyyden arvostaminen, mutta toisaalta myös niiden yhteys ja merkitys yhteiskuntaamme.

5.3 Kasvatuspäämäärät

Varhaiskasvatustiede on esiopetuksen pohjana. Varhaiskasvatuksessa korostetaan lapsuuden arvokasta vaalimista. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 13) on määritelty kasvattajan kolme kasvatuspäämäärää, joiden toteutumisesta tulee huolehtia jokaisen lapsen kohdalla.

Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen. Kasvattajan tulee ottaa lapsi huomioon yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lasta ja hänen mielipiteitään on myös

kunnioitettava. Näin lapsi saa kokea olevansa hyväksyty ja ainutlaatuinen persoona.

Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen. Tämän päämäärän tarkoituksena on opettaa lapselle muiden huomioonottamista ja hyväksymistä. Tähän kuuluu myös lapsen oman persoonan vahvistaminen ja itsensä hyväksyminen sellaisena kuin on. Näin lapsi luo itselleen edellytykset ympäröivän yhteisön rakentamiseen ja sen ymmärtämiseen.

Itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Tarpeellisen ja turvallisen huolenpidon myötä lapsi oppii luottamaan itseensä ja osaamiseensa. Valintojen ja päätösten tekeminen helpottuvat ja lapsi saa taidon iloita omista onnistumisistaan.

”Esiopetuksessa korostetaan aikuisen roolia kanssakulkijana, oppimisen ohjaajana ja oppimisympäristön vastuullisena suunnittelijana” (Hujala 2002, 67).

5.4 Oppimisympäristö ja ryhmä

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan ympäristöä, jossa toimintaa toteutetaan, sisältäen yhdistetyn fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen, kognitiivisen ja emotionaalisen kokonaisuuden. Lapsella on oltava mahdollisuus vuorovaikutukselliseen oppimiseen ja toimintaan niin opettajan kuin ryhmän välillä. Lapsen oppimisen kannalta ympäristön on oltava virikkeellinen, jolloin lapsella on mahdollisuus tutkimiseen, leikkiin ja kokeilemiseen. Turvallinen oppimisympäristö ja turvallisuudentunne luovat lapselle oppimisen iloa. (Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko 2004, 6.) Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000, 9) korostetaan oppimisympäristön esteettisyyden merkitystä. On selvää, että niin lapsi kuin esiopettaja kokevat toiminnan mielekkäänä viihtyisässä ympäristössä.

Sekä Lummelahti (1995, 8 - 9) että Hakkarainen (2002, 167) toteavat ryhmän merkityksen olevan tärkeä lapsen oppimisen kannalta. Kun ryhmä tulee lapselle tutuksi, lapsi tarvitsee vähemmän aikuisten turvaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että lapsi kykenee jatkuvasti itsenäiseen toimintaan. Hakkaraisen mukaan vertaisryhmässä lapsi oppii kriittisyyttä ja vertailemaan eri näkökulmia (2002, 167–168). Samanikäisten lasten kanssa koetut onnistumiset ja epäonnistumiset kehittävät lapsen itsetuntoa ja auttavat lasta ilmaisemaan itseään.

5.5 Esiopetusikäinen lapsi oppijana

Esiopetus nähdään Hujalan (2002, 39) mielestä prosessina, jossa esiopettajan on ensin sisäistettävä esiopetuksen yleiset tavoitteet. Näiden tavoitteiden pohjalta esiopettaja laatii lapselle henkilökohtaiset oppimisen tavoitteet yhdessä huoltajien ja lapsen kanssa. Lapsen oppiminen ja sen tukeminen on esiopetuksen perimmäinen tarkoitus. Esiopetuksessa tarjotaan lapselle valmiudet elinikäiselle oppimiselle. (2002, 39.)

Esiopetusikäinen lapsi säätelee omaa oppimistoimintaansa ajattelemalla kuulemaansa omien kokemustensa perusteella. Esiopettaja ei voi suoraan siirtää tietoa opettamalla sitä, vaan lapsi itse säätelee omaa ymmärrystään ja oppimaansa. Voidaan siis sanoa, että lapsi on oppimistoiminnan subjekti ja hänellä itsellään on vastuu omasta oppimisestaan. (Hujala 2002, 64.) Toisin sanoen aikuisen rooli on tarjota mahdollisuuksia ja aikaa lapsen omalle, aktiiviselle ajattelulle, jonka avulla hän oppii parhaiten.

5.6 Leikin merkitys oppimisessa

YK:n Lasten oikeuksien julistuksessa mainitaan leikki ja se tunnustetaan lasten oikeudeksi. Leikin avulla lapsi käy läpi omia kokemuksiaan ja päivittäin vastaan tulevia uusia asioita. Lapsi ikään kuin harjoittelee todellisen maailman asioita ja

pohtii näkemäänsä ja kuulemaansa erilaisten roolien kautta. (Hujala 2002, 90.) Leikkiessään lapsi keskittyy ja se vaatii paljon energiaa. Voidaankin sanoa, että leikki on prosessi, joka loppuu yleensä yhtä nopeasti kuin on alkanut. Leikki on lapselle luonteenomaista toimintaa ja sen kautta lapsi oppii ymmärtämään asioiden yhteyksiä tosiinsa. (Bruce 2004, 133, 149.)

Lapsen leikin tukeminen edellyttää huolellista havainnointia, aikuisen on tiedettävä, mitä lapsen leikissä tapahtuu. Vaikka kaikki lapselle merkitykselliset asiat eivät tule leikissä esiin, on huomioitava, että ne ovat kuitenkin läsnä lapsen leikissä kaiken aikaa. Leikkiessään lapsi ei pelkästään käy läpi kokemaansa, vaan jäljittelee ja luo uutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 21.) Bruce (2004, 149) toteaa myös lasten harjoittelevan tulevaisuutta leikeissään. Hänen mukaansa lapsi oppii leikkimällä myös tuntemaan itseänsä, käsittelemään suhdettaan muihin lapsiin ja aikuisiin sekä kohtaamaan ristiriitoja (2004, 149).

Esiopetuksessa nähdään tärkeänä omaehtoisten leikkien lisäksi erilaiset sääntöleikit, joita aikuinen ohjaa. Leikkiä pidetään esiopetuksessa tärkeimpänä oppimisen menetelmänä. Lapsen mielikuvitus, abstrakti ajattelu ja persoonallisuus kehittyvät leikin avulla. Lapsen leikkiessä myös vuorovaikutustaidot, tunteiden ilmaisu ja erilaisten sääntöjen sisäistäminen kehittyvät. (Hujala 2002, 90, 93.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 20) mukaan ”lapsi ei leiki oppiakseen, vaan oppii leikkiessään.” Leikin avulla lapsi pyrkii sopeutumaan ympäristöönsä ja itsestä sekä muualta tuleviin paineisiin. Aikuisen näkökulmasta katsottuna pelkkä leikki on lapselle arkipäiväistä toimintaa. Leikkiin puuttuminen ja sen ohjaaminen on tyypillistä aikuisen toimintaa varsinkin, jos hän ei ymmärrä ja hyväksy leikin sisältöä tai päämäärää. (Onni löytyy arjesta, [viitattu 3.3.2010].) Lapsen leikkiä ja sen merkitystä oppimiselle ei vielä kukaan täysin ymmärrä ja se voidaan nähdä yhtenä haasteena varhaiskasvatuksessa niin kasvatushenkilöstön kuin vanhempien osalta (Bruce 2004, 130). Osalla aikuisista on tapana arvostaa lapsen leikkiä vain, jos se liittyy aikuisten arvostamiin ja opettamiin teemoihin, kuten ahkeruus, säästäväisyys ja kunnianhimo (Onni löytyy arjesta, [viitattu 3.3.2010]).

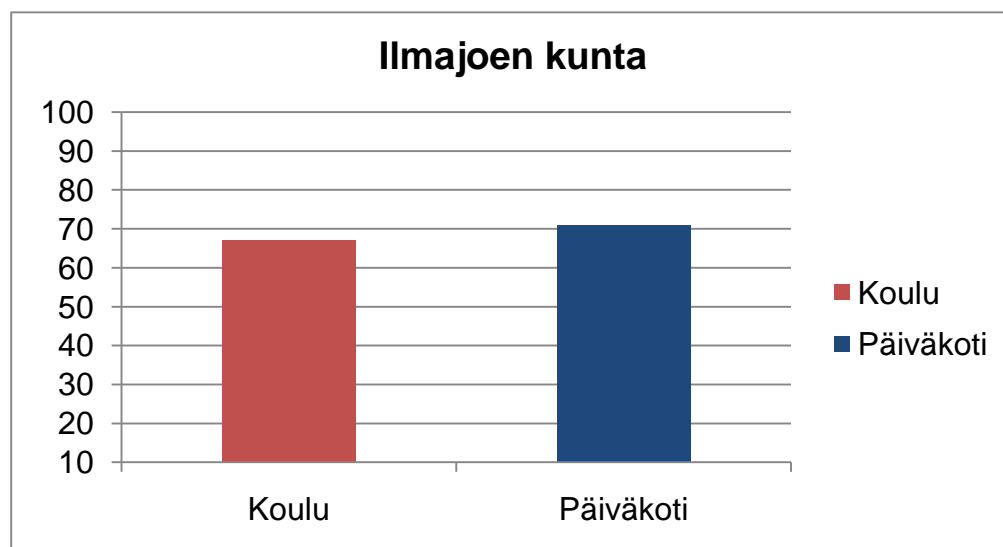
Hakkarainen (2002, 109) kritisoi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita toteamalla sen sivuuttavan leikin merkityksen esiopetuksessa. Hänen mukaansa asiakirja ei ohjaa leikin käyttämiseen konkreettisenä ja keskeisenä oppimisen muotona. Hakkarainen (2002, 109) väittää lisäksi, että leikkiä voidaan perustellusti pitää kehittävän esiopetuksen kulmakivenä. Olemme tehneet saman huomion kuin Hakkarainen, esiopetussuunnitelman perusteet käsittelee leikin merkitystä pintapuolisesti. Näin ollen esiopettajalle jää vastuu leikin toteuttamisesta osana arjen oppimista esikoulussa. Verkkojulkaisu Onni löytyy arjesta [viitattu 3.3.2010]) viittaa myös siihen, että lapsuutta ei nähdä enää arvokkaana elämänvaiheena, johon leikki kuuluu olennaisena osana. Lapsuus loppuu liian aikaisin, eikä leikille anneta tilaa. Tässä kohtaa on muistettava, että leikillä on merkitystä myös aikuisen elämään. Se vain muuttaa muotoaan iän karttuessa.

Filosofi Herbert Spencer (1820 - 1903) kuvaa osuvasti leikin merkitystä koko ihmisen elinkaareen: "Emme lopeta leikkimistä sen johdosta, että vanhenemme - vanhenemme, koska lopetamme leikkimisen." (Onni löytyy arjesta [viitattu 3.3.2010].)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Ilmajoella esiopetusta järjestetään sekä kouluissa että päiväkodeissa. Esiopetuspaikkoja on yhteensä yhdeksän, viisi koulua ja neljä päiväkotia. Joissain pienissä kyläkouluissa esiopetus tapahtuu yhdysluokkaopetuksena 1.–2. luokkien yhteydessä, mikäli esiopetettavien lasten ryhmä jää alle seitsemään. (Hakala 2009.) Päiväkodissa järjestettävään esiopetukseen voi ensisijaisesti osallistua kokopäivähoitoa tarvitsevat lapset. Esiopetuksen laajuus on noin 19 tuntia viikossa, korkeintaan viisi tuntia päivässä. (Ilmajoen kunta 16.2.2010.)

Ilmajoella on vuonna 2003 syntyneitä esiopetusikäisiä lapsia 144, joista 138 osallistuu esiopetukseen (Koskimäki 2010). Päiväkodissa järjestettävään esiopetukseen osallistuu 71 lasta ja koulussa järjestettävään esiopetukseen 67 lasta (Kuvio 2.) Ilmajoella pyritään toteuttamaan esiopetusta mahdollisuuksien mukaan pienissä ryhmissä ja leikinomaisesti. Yksi esiopettaja voi toimia 13 lapsen ryhmässä, yli menevien osalta lisätään henkilökuntaa tarvittaessa tai perustetaan toinen esiopetusryhmä. (Hakala 2009.)

Kuvio 2. Esiopetusikäisten lasten osallistuminen päiväkodissa ja koulussa järjestettävään esiopetukseen toimintakautena 2009–2010 (Koskimäki 2010).

Työssämme esiin tuomiemme teema-alueiden lisäksi teimme havaintoja esiopetustilanteista sekä esiopettajan persoonasta. Haastatteluissamme keskustelimme jokaisen esiopettajan omasta tavasta toimia ja siitä, millaisia asioita he korostavat esiopetustyössään. Selvitimme myös, mitä hyviä ja huonoja puolia esiopettajat näkevät esiopetuksen järjestämisestä sekä koulu- että päiväkotiympäristössä.

6.1 Ryhmäkoon ja henkilöstömäärän vaikutukset esiopetuksessa

Kouluissa järjestettävä esiopetus toteutetaan Ilmajoella pääsääntöisesti 8-19 lapsen ryhmissä. Jokaisessa tutkimassamme koulun esiopetusryhmässä oli esiopettajan lisäksi joko ryhmäavustaja tai henkilökohtainen avustaja. Yli puolet haastattelemistamme koulun esiopettajista koki ryhmän liian suureksi tilaan ja henkilökuntaan nähden. Vähemmän kuin puolet oli sitä mieltä, että ryhmäkoko oli ihanteellinen. Lähes jokaisen vastaajan mielestä sopiva ryhmäkoko on 10–12 lasta sekä opetuksen että lapsen oppimisen kannalta. Lähes kaikki tutkimamme koulun esiopetusryhmät olivat suurempia kuin esiopettajat toivoisivat. Henkilöstörakenne oli myös juuri lain sallimissa vähimmäismäärissä.

Tämän hetken ryhmä periaatteessa laillinen ryhmä, mutta tila ihan liian pieni. 10–11 lasta sopiva. Ei ole oma jaksaminen ääri rajoilla. (Työntekijä 1.)

Voidaan sanoa, että työntekijän jaksaminen on verrannollinen lapsiryhmän kokoon ja henkilöstömäärään nähden. Esiopettajan jaksaminen työssään ja sen myötä motivaatio vaikuttavat siihen, millaisia oppimismahdollisuuksia lapselle tarjotaan.

Päiväkodissa järjestettävään esiopetukseen osallistuu Ilmajoella 15–21 lasta ryhmää kohti. Esiopettajan lisäksi joissain tutkimissamme ryhmissä oli toinen esiopettaja tai vähintään yksi lastenhoitaja. Ylipäätään päiväkodissa järjestettävässä esiopetuksessa oli henkilökuntaa enemmän lapsiryhmää kohti kuin koulussa järjestettävässä esiopetuksessa. Jokaisessa tutkimassamme

päiväkodissa esiopettajat olivat tyytyväisiä ryhmäkokoon, kun on mahdollisuus ryhmän jakamiseen sekä henkilökunnan että tilojen puitteissa. Päiväkodeissa henkilökunta oli myös tyytyväinen siihen, että lapselle voidaan näin tarjota puitteet yksilölliselle oppimiselle.

Kokeilu pienryhmissä kahteen osaan jaettuna 10 lasta/ryhmä on parempi. Helpompi huomioida lapset (vilkkaut pojat ja hiljaiset tytöt) pienessä ryhmässä ja varsinkin jos vilkkaita lapsia. Tuokion vetäminen myös mielekkäämpää. Henkilöstöä nyt enemmän jolloin pienryhmätoiminta mahdollista. Pienryhmissä jokainen lapsi saa mahdollisuuden vastata. Lapset kokevat turhautumista isossa ryhmässä. Ei missään tapauksessa suurempaa ryhmää. (Työntekijä 2.)

Diagnoosilla olevia erityistä tukea tarvitsevia lapsia oli yli puolessa tutkimissamme kouluissa, sen sijaan henkilökohtaista avustajaa ei ollut jokaisella sitä tarvitsevalla lapsella. Koulun esiopettajat kokivat apuvälineet riittäviksi erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla. Erityisen tuen tarve ei haastateltujen esiopettajien mielestä välttämättä tarkoita diagnoosia tai erityistä huolta lapsesta.

Kaikki lapset tavallaan tarvitsisivat erityistä huomiota. Pienryhmätoiminnalla pyritään siihen. (Työntekijä 2.)

Aikuisen ajan antaminen lapselle on parasta tukea esiopetusikäisen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta. Tutkimissamme päiväkodeissa ei ollut yhtäkään diagnoosilla olevaa erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Tutkimiemme päiväkotien esiopettajat kokivat pienryhmätoiminnan olevan jokaisen lapsen tarvitsemaa erityistä tukea. Kaikki haastatellut korostivat jokaisen lapsen huomioimista ja yksilöllisen hoidon sekä huolenpidon merkitystä.

6.2 Oppimisympäristön merkitys lapsen oppimisessa ja opettamisessa

Havainnointimme osoittivat, että koulussa järjestettävä esiopetus toteutetaan enimmäkseen pienissä ja ahtaissa tiloissa ryhmäkokoon nähden. Yli puolessa tutkituista kouluista esiopetuksen käytettävissä oli vain yksi luokkahuone. Haastatelluista koulun esiopettajista kaikki kokivat oppimisympäristöllä olevan

suuren merkityksen niin lapsen oppimiseen kuin opetukseen. Jokainen haastateltavamme koulun esiopettaja toivoi lisää tilaa käytettäväkseen toteuttaakseen toimintaa paremmin.

Ideaali oppimisympäristö olis rauhallinen tila, missä lapsella on mahdollisuus toteuttaa itseään. (Työntekijä 1.)

Tutkimissamme päiväkodeissa puolestaan tilaa oli paljon ja käytössä oli useita eri huoneita. Myös päiväkodeissa kaikki haastattelemamme esiopettajat korostivat oppimisympäristöllä olevan suuri merkitys. Kaikki haastattelemamme päiväkodin esiopettajat kokivat tilat riittäviksi lapsiryhmän kokoon nähden.

Niin koulun kuin päiväkodinkin esiopetuksen oppimisympäristö oli jokaisessa tutkimassamme kohteessa pyritty luomaan viihtyisäksi laittamalla esimerkiksi lasten töitä seinille. Lisäksi sisustuksella oli ympäristö luotu esteettiseksi, esimerkiksi sohvilla, värikkäillä verhoilla ja matoilla. Lasten oma-aloitteisuutta tuettiin jokaisessa yksikössä muun muassa pelien, lelujen ja kirjojen helpolla saatavuudella. Kaikkien haastateltavien mielestä panostus tilojen sisustamiseen vaikuttaa lapsen oppimiseen myönteisesti. Huomioimme myös, että oppimisympäristöllä ja sen esteettisyydellä on vaikutus työntekijän viihtyvyyteen.

Vastaajista osa oli myös sitä mieltä, että liiallinen virikkeellisyys oppimisympäristössä vie lapselta mahdollisuuden oman mielikuvituksensa käyttämiseen.

Ei liikaa virikkeitä, että jää lapsen mielikuvitukselle tilaa. (Työntekijä 3.)

Jokaisessa tutkittavassa koulussa oli laaja piha-alue, jossa lapsilla on tilaa liikkua ja leikkiä. Pihaa ei ollut aidattu tai muutoin suojattu eikä leikkivälineitä tai – telineitä ollut paljon lasten käytettävissä. Vähemmän kuin puolet haastatelluista koulun esiopettajista korosti ympäröivän piha-alueen merkitystä ja olevan sen myös osa oppimisympäristöä. Käsitys ympäröivästä piha-alueesta osana lapsen oppimisympäristöä ei ollut kaikille koulun esiopettajille selvä. Sisätilojen

viihtyvyyteen panostettiin ja tehtiin muutoksia, mutta piha-alue jäi vähemmälle huomiolle. Havainnointiemme mukaan kuitenkin juuri koulun isoilla piha-alueilla lapsella on mahdollisuus leikeissään oman rajattoman mielikuvituksen käyttämiseen.

Tutkittavien päiväkotien piha-alueet olivat puolestaan pienempiä, mutta aidattuja ja sisälsivät paljon leikkivälineitä ja – telineitä. Enemmän kuin puolet haastatelluista päiväkotien esiopettajista totesi ympäröivän piha-alueen olevan osa oppimisympäristöä. . Päiväkotien esiopettajat arvostivat lapsen mahdollisuutta toimia turvallisella piha-alueella. Aidatut piha-alueet antavat havainnointiemme mukaan lapselle turvallisen mahdollisuuden tutkia ympäristöään

6.3 Lapsen leikillä merkittävä osa esiopetustoiminnassa

Koulussa järjestettävän esiopetuksen päivän toiminta alkoi havaintojemme mukaan enemmän kuin puolella tutkituista ryhmistä vapaalla leikillä. Yhdessä kohteessa päivän toiminta alkoi suoraan opetuksella.

Tutkimissamme päiväkodeissa päivä alkoi jokaisessa yksikössä vapaalla leikillä. Lisäksi enemmän kuin puolessa tutkituista päiväkodeista lapsilla oli mahdollisuus ohjattuun toimintaan ennen varsinaisen esiopetuksen alkua esimerkiksi pelien, satujen lukemisen tai askartelun muodossa.

Jokaisessa tutkitussa kohteessa kaikki haastateltavat näkivät leikin olevan tärkein osa esiopetusta. Esiopettajien mukaan siihen on annettava mahdollisuus kaikessa toiminnassa. Kaikki haastateltavat toivat myös esiin leikin merkityksen lapsen oppimisen muotona ja vastausten mukaan leikkiä toteutetaan päivittäisessä toiminnassa.

Olennaisin asia koko esiopetuksessa. Kaiken oppimisen täytyy lähteä leikin kautta. (Työntekijä 1.)

Erittäin tärkeää. Leikissä lapsi oppii niin paljon, monipuolisesti, otetaan kavereita huomioon, jaetaan, ratkotaan ristiriitoja. Vuorovaikutusta. (Työntekijä 5.)

Tärkeä. Leikin kautta opetellaan tiedollisia asioita. Vapaata leikkiä, että opitaan ryhmässä toimimista, tärkein asia eskarissa. (Työntekijä 3.)

Leikkivälineet olivat kaikissa tutkituissa kohteissa vähintään kohtalaiset ja niitä oli riittävästi, mutta uudempia ja nykyaikaisempia leluja, pelejä, rakentelupalikoita ja roolivaatteita toivottiin kuitenkin enemmän.

Mitä ikinä keksitään, tai ei välttämättä yhtään mitään. Riippuu leikistä ja toiminnasta. Lapsen leikki ei välttämättä tarvitse mitään erikoisia välineitä tai leluja. Lelut ja välineet ei kaikista tärkein asia. (Työntekijä 6.)

Osa haastatelluista esiopettajista toi esiin lapsen mielikuvitusmaailman tukemisen tärkeyden ilman valmiita välineitä. Lapsen leikki ei välttämättä tarvitse tuekseen välineitä, vaan lapsi voi itse mielikuvituksellaan ne kehittää.

6.4 Kodin, esiopetuksen ja koulun välinen yhteistyö

Koulussa järjestettävässä esiopetuksessa ei havaintojemme mukaan olla päivittäisessä kontaktissa lasten vanhempien kanssa. Osa lapsista tuli läheisistä ryhmäperhepäivähoitokodeista ja osa kulki kotoaan takseilla. Haastatelluista koulun esiopettajista kaikki järjestivät vuosittain vanhempainiltoja, hoitivat tärkeitä asioita vanhempien kanssa puhelimitse ja tarvittaessa pitivät ylimääräisiä palaveriteita. Haastatelluista koulun esiopettajista lähes jokainen toivoi lisää yhteistyötä vanhempien kanssa ja enemmän kasvokkaisia kohtaamisia. Päivittäisten kohtaamisten myötä perhe ja lapsen elämään vaikuttava ympäristö tulee esiopettajalle paremmin tutuksi. Kasvokkainen kohtaaminen on parasta vuorovaikutusta eikä mahdollisia väärinkäsityksiä synny niin usein kuin muita viestintä- ja vuorovaikutuskanavia käyttäen. Osa haastatelluista koulun

esiopettajista koki väärinkäsitysten syntyvän juuri lapsen mukana kulkevien viestien välityksellä.

Reissuvihon ja puhelimen välityksellä saattaa syntyä väärinkäsityksiä, siinä mielessä vanhempien tapaaminen olisi tosi tärkeää. Lapsi on tavallaan irrallinen, se tulee jostain ja lähtee johonkin. (Työntekijä 1.)

Vanhempia näkee niin vähän, mutta realiteetit sanelee. Vanhempien kans keskustelut olis luontevia, ei olisi sitä jännitystä ja virallisuutta. (Työntekijä1.)

Lähes kaikissa tutkituissa koulun esiopetuspaikoissa oli käytössä sähköinen reissuvihko perinteisen lapsen mukana kulkevan tiedotusvihkon lisäksi. Kouluissa oli myös käytössä niin sanotut ”vanhempain vartit”, joissain paikoissa kerran vuodessa, joissain syksyisin ja keväisin. ”Vanhempain varteissa” esiopettaja ja lapsen vanhemmat yhdessä keskustelevat lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta.

Päiväkodeissa järjestettävässä esiopetuksessa esiopettajilla oli päivittäinen kontakti lasten vanhempiin. Jokaisen haastatellun esiopettajan mielestä päivittäiset ”ovensuukeskustelut” olivat paras yhteistyön muoto. Näin toimien mahdolliset väärinkäsitykset oli helpompi korjata kasvokkain.

Pyritään avoimiin väleihin. Kaikista asioista voi sanoa puolin ja toisin. Meidän tehtävä on toimia yhteistyön virittäjänä, koska olemme ammattilaisia. (Työntekijä 6.)

Jokaisessa tutkimassamme päiväkodin esiopetuspaikassa järjestettiin vanhempainiltoja vuosittain. Lisäksi tärkeitä asioita hoidettiin myös puhelimitse ja ylimääräisillä palavereilla. Tutkituissa päiväkodeissa esiopettajat järjestivät vanhemmille varhaiskasvatuskeskustelut kerran vuodessa. Enemmän kuin puolessa tutkituista päiväkodeista oli käytössä reissuvihko lapsille, jotka kulkivat kotoaan takseilla. Jokaisessa tutkimassamme päiväkodissa käytettiin tiedotukseen myös kuukausikirjettä.

Kaikki haastatellut esiopettajat tekivät yhteistyötä esioppilaiden tulevan ensimmäisen luokan opettajan kanssa esimerkiksi järjestämällä palaverin, jossa keskustellaan tulevasta ensimmäisen luokan oppilaista. Lähes kaikki haastattelemamme esiopettajat olivat tyytyväisiä esiopetuksen ja koulun väliseen yhteistyöhön. Päiväkotien esiopettajat toivoivat hieman tiiviimpää yhteistyötä koulun kanssa. Jokaisessa tutkimassamme esiopetuspaikassa yhteistyötä ensimmäisen luokan opettajan kanssa heikensi lasten sijoittuminen muualle kuin esiopetuspaikkaa lähinnä olevaan kouluun. Lisäksi osa esiopettajista toivoi saavansa tietoa ensimmäisen luokan opettajan valinnasta aiemmin. He kokivat yhteistyön olevan tärkeää niin esiopettajan, esioppilaan kuin ensimmäisen luokan opettajan näkökulmasta katsottuna.

Yleisellä tasolla tiiviimpi yhteistyö koulun kanssa. Vaikuttaa esiopettajan ammatillisuuteen ja arviointiin. (Työntekijä 2.)

Esiopettajan havainnoinneilla ja arvioinneilla lapsen oppimisesta ja sen tasosta on suuri merkitys ajatellen lapsen kouluvalmiuksia ja elinikäistä oppimista. Yhteistyö koulun ja esiopetuksen välillä kehittää niin esiopettajan kuin luokanopettajankin ammatillista kykyä arvioida lasta.

6.5 Esiopetuksen tavoitteet

Lähes kaikki haastattelemamme esiopettajat niin kouluissa kuin päiväkodeissa kokivat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) hyvänä ja suuntaa antavana suunnitelmana. Suurin osa haastatelluista koulun esiopettajista ei käyttänyt valtakunnallista suunnitelmaa päivittäisenä työvälineenä. Sen sijaan he pitivät suunnitelmaa liian laajana päivittäiseen käyttöön, mutta kokivat kuitenkin sen antavan mahdollisuuksia toteuttaa toimintaa opettajan omien käsitysten mukaan.

Ei toimi työvälineenä, ei tuu katsottua suunnitelmaa, miten se on siellä sanottuna. (Työntekijä 6.)

Yli puolet haastattelemistamme päiväkotien esiopettajista käytti valtakunnallista suunnitelmaa työvälineenä.

Kyllä ne pääpiirteittäin toimii, aika väljät tavoitteet. Ei oo määritelty mitenkään pikkutarkasti. Sillä lailla aika toimiva. Suuntaviivat annettuna. (Työntekijä 1.)

Toimii työvälineenä. Aika hyvin antaa suuntaa siihen, mitä voit tehdä. Kaikki tietää, mikä on suunta, pyrkivät samaan. Ei tehdä omasta päästä. (Työntekijä 5.)

Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runkoa (2004) lähes kaikki haastattelemamme koulun esiopettajat pitivät yksinkertaisempana ja tiivistetympänä kuin valtakunnallista suunnitelmaa. Suurin osa haastatelluista koulun esiopettajista ei käyttänyt kunnan suunnitelmaa työvälineenä, mutta kaikki totesivat sen toimivan taustalla. Vähemmän kuin puolet arvosti kunnan paikallisten arvojen esiin tuomista suunnitelmassa.

Helpompi löytää asiat, lyhyemmin sanottu asiat. Tuo paikallisia arvoja esiin. (Työntekijä 3.)

Hyvä tietää, mitä suunnitelmassa sanotaan, mutta ei tarvi ulkoa opetella. (Työntekijä 1.)

Yli puolet tutkimiemme päiväkotien esiopettajista kokivat kunnan oman suunnitelman käytännönläheisemmäksi kuin valtakunnallisen suunnitelman. Lähes kaikki haastatellut esiopettajat pitivät suunnitelmaa hyvänä tukena omalle toiminnalle, mutta kokivat sen olevan tiivistelmä valtakunnallisesta suunnitelmasta.

Ehkä päästy pikkusen käytännönläheisemmäksi. Kyllä siinäkin ollaan vähän liian hienoja. Tiivistelmä valtakunnallisesta. (Työntekijä 6.)

Lukee hienosti, paljon sanoja, jotka pitää arkeen avata. Nyt runkoa pitäis lähteä avaamaan, mitä tarkoittaa käytännössä. ei yhtenäistä millään tavalla esiopetusyksiköiden toimintaa. (Työntekijä 2.)

Esiopettajat toivoivat konkreettisempaa suunnitelmaa esiopetustyön toteuttamiseen. Lähes kaikki haastatellut arvostivat suunnitelman tavoitteita lapsen

oppimisen näkökulmasta, mutta käytäntöön soveltaminen jää liaksi opettajan vastuulle.

6.6 Esiopetustilanteet ja esiopettajan persoona

Jokaisessa havainnoimassamme esiopetusyksikössä toiminta alkoi yhteisellä aamutuokiolla, jossa käytiin läpi esimerkiksi päivän ohjelma, sää ja kalenteri. Kaikissa tutkituissa kohteissa toiminta oli lapsilähtöistä ja lasta kuuntelevaa. Lapsilla oli mahdollisuus tulla kuulluksi ja kertoa omia kuulumisiaan opettajalle ja muille lapsille. Kaikissa havainnoituissa esiopetustilanteissa esiopettaja ohjeisti lapsille tulevan toiminnan ja askartelun selvästi ja toiminta oli kiireetöntä. Jokaisessa havainnoimassamme päiväkodissa esiopetusryhmä jaettiin pienryhmiin toimintaa varten, tutkituissa kouluissa se ei ollut mahdollista tilojen ja henkilökunnan puitteissa.

Havainnoimiemme esiopettajien toiminta oli rauhallista ja lasta motivoivaa opetusta. Lähes kaikissa tutkituissa kohteissa korostui esiopettajan positiivinen ja lasta kannustava työote. Jokainen havainnoimamme esiopettaja osallistui lapsiryhmän toimintaan esimerkiksi istumalla lattialle lasten kanssa ohjeistaakseen toimintaa. Rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri sai lapsetkin olemaan rauhallisia ja keskittyneitä.

Jokainen haastattelemamme koulun esiopettaja korosti omassa toiminnassaan lasten sosiaalisten taitojen, omatoimisuuden ja kielen tukemisen merkitystä. Lähes kaikki tutkitut koulun esiopettajat pitivät musiikkia tärkeänä oppimisen välineenä. Vähemmän kuin puolet haastatelluista koulun esiopettajista koki leikin olevan tärkein opetuksen väline esiopetustyössä. Kaikki haastatellut koulun esiopettajat totesivat ryhmätaitojen opetteluun olevan tärkeää.

Ryhmässä olemaan oppiminen ja toisten kuunteleminen menee kognitiivisten taitojen edelle. (Työntekijä 4.)

Haastattelemistamme päiväkotien esiopettajista yli puolet korosti käden taitojen merkitystä. Vähemmän kuin puolet arvosti esiopetustyössään turvallisuuden, tunnetaitojen, tasa- arvon ja hyvän itsetunnon tukemisen korostamista.

Turvallinen aikuinen, turvallinen paikka, mihin lapsi tulee mielellänsä. Siitä lähdetään. Tämän jälkeen voidaan päivää lähteä täyttämään mukavalla ja virikkeellisellä toiminnalla. (Työntekijä 6.)

Lapsen kokemusmaailmaa rikastutetaan ja häntä autetaan suuntautumaan uusiin kiinnostuksen kohteisiin. (Työntekijä 2.)

Lapsen turvallisuudentunteen luominen nähtiin tärkeänä osana esiopetusta. Turvallisessa ympäristössä lapsella on mahdollisuus olla oma itsensä, kokeilla uusia asioita ja myös tehdä virheitä.

6.7 Koulu ja päiväkotiki esiopetuksen oppimisympäristönä

Jokainen haastattelemamme esiopettaja piti kouluympäristöä hyvänä vaihtoehtona esiopetuksen järjestämiselle, koska kokivat lapsen tutustumisen tulevaan kouluympäristöön ja tuleviin opettajiin erittäin tärkeänä asiana.

Koulun yhteydessä paljon plussaa, kun järjestetään erillisenä yksikkönä. Ei ole niin iso askel siirtyä koulumaailmaan. (Työntekijä 4.)

Koulussa yhteistyö opettajien kanssa on lähellä. Tulee opettajat tutuiksi. (Työntekijä 5.)

Kaikki haastatellut esiopettajat pitivät päiväkotiympäristöä puolestaan parempana vaihtoehtona lapsiryhmässä olevan useamman työntekijän vuoksi.

Riippuu ryhmästä. Koululla toimii, jos ei liikaa lapsia ja liian vähän henkilökuntaa. Ison ryhmän vetäminen päiväkodissa helpompaa, pystyy jakamaan ryhmää. (Työntekijä 1.)

Lähes kaikki haastattelemamme esiopettajat pitivät päiväkotia hyvänä ympäristönä myös lapsen leikkiä ajatellen.

*Päiväkoti on enemmän pienempiä lapsia varten. Leikkiä ajateltu siinä.
Parempi leikkiympäristö. (Työntekijä 3.)*

Haastattelemiemme päiväkotien esiopettajista yli puolet korosti vanhempien kanssa tehtävän tiiviin yhteistyön merkitystä ja näkivät sen toteutuvan paremmin päiväkodissa kuin koulussa. Haastattelemamme koulun esiopettajat eivät puolestaan tuoneet tätä näkökulmaa esiin. Koulun toimintakulttuurissa ei perinteisesti kohdata lapsen vanhempia päivittäin, eikä esiopettajat sitä kouluympäristössä juurikaan vaatinut.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössämme kuvaamme Ilmajoen kunnan esiopetuksen toteutumista vuonna 2010. Toteutimme tutkimuksemme laadullisena tutkimushaastatteluna, jonka tukena käytimme havainnointia. Laadimme esiopettajille haastattelukysymykset teemojen mukaan, jotka pohjautuivat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2000). Käytimme samoja teemoja esiopetustilanteita ja oppimisympäristöä havainnoidessamme. Muodostuneiden teema-alueiden lisäksi havainnoimme esiopetustilanteita ja esiopettajan tapaa toimia.

Laatiessamme itse kysymykset ja toteuttaessamme haastattelut, huomasimme aloittavamme jo aineiston analyysia, joka onkin Hirsjärven ym. (2000, 136) mukaan yksi laadullisen analyysin pääpiirteistä. Laadullisessa analyysissa ei Hirsjärven ym. (2000, 136) mukaan ole yhtä selkeää tai tarkkaan rajattua analyysitapaa, mutta me koimme helpoksi analysoida aineistoa teemoittain. Tutkimustulosten analysoinnin perusteella olemme laatineet johtopäätökset. Nämä johtopäätökset tuovat esiin tekijöitä, jotka vaikuttavat esiopetuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen.

Esiopetuksen järjestäminen kouluympäristössä on haastavaa ison lapsiryhmän, henkilökunnan vähyyden ja tilojen ahtauden vuoksi. Havainnointiemme ja haastattelujen perusteella esiopetuksen järjestäminen kouluympäristössä on haastavaa ison lapsiryhmän, henkilökunnan vähyyden ja tilojen ahtauden vuoksi. Esiopetuksen käytössä oli usein vain pieni luokkahuone ja tilaan nähden liian suuri lapsiryhmä. Esiopettaja toimi usein ryhmässä yksin eikä vastuun tai työtehtävien jakamiseen ollut mahdollisuutta. Koulun piha-alue miellettiin osittain osaksi oppimisympäristöä, jossa lapsella on mahdollisuus liikkua ja leikkiä turvallisesti. Kouluympäristössä piha-alueet olivat laajoja, mutta aitaamattomia ja sen vuoksi hieman turvattomia. On paljon kiinni esiopettajasta ja

koulun toimintakulttuurista, luodaanko ympäröivä piha-alue osaksi turvallista oppimisympäristöä.

Pienryhmätoiminta nähdään tärkeänä lapsen oppimisen ja opettamisen kannalta. Tutkittavissa päiväkodeissa esiopetustoimintaa helpottivat isommat tilat ja useampi työntekijä lapsiryhmässä. Pienryhmätoiminta oli näiden tekijöiden vuoksi helpompaa järjestää. Haastattelujen perusteella juuri pienryhmätoiminta nähtiin tärkeänä lapsen oppimisen ja opettamisen kannalta. Esiopetukselle tulisikin taata samanarvoiset ja yhdenmukaiset toimintaympäristöt ajatellen pienryhmätoiminnan järjestämistä. Tällöin esiopetustoimintaa on mahdollisuus toteuttaa lapsilähtöisesti pääajatuksena lapsen mielekäs oppiminen ja kokonaisvaltainen hyvinvointi.

Oppimisympäristö vaikuttaa lapsen ja esiopettajan viihtyvyyteen.

Oppimisympäristön viihtyvyydellä, esteettisyydellä ja virikkeellisyydellä oli vastaajien mukaan merkitystä niin lapsen kuin opettajan mielekkääseen toimimiseen. Havainnointiemme mukaan jokaisessa esiopetussyksikössä oli panostettu viihtyvyyteen, joissain paikoissa enemmän, joissain vähemmän. Värien käyttö sisustuksessa oli piristävää ja lasten töiden esilläolo loivat kodinomaista tunnelmaa jokaisessa esiopetussyksikössä. Haastateltavien mukaan jo pienet, vähällä rahalla tehtävät, muutokset sisustuksessa vaikuttavat lapsen ja opettajan vireystasoon myönteisesti. Nähdäksemme esiopettajan arvoilla ja asenteilla on vaikutusta rakennettaessa viihtyisää oppimisympäristöä ja esiopetussyksikön omaa toimintakulttuuria.

Leikki tärkeä osa esiopetusikäisen lapsen elämää. Havainnointiemme ja haastattelujemme perusteella voidaan sanoa, että leikki on tärkeä osa esiopetusikäisen lapsen elämää. Ilmajoen esiopetuksessa tämä näkökulma on otettu huomioon toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa. Opetuksen tärkeys nähtiin Ilmajoen esiopetuksessa pääsääntöisesti leikissä, ei erillisinä opetustilanteina. Hintikan (2009, 140) mukaan leikki on lapsen maailmaa, ja aikuisella on mahdollisuus kurkistaa siihen. Haastatteluidemme perusteella lapsen leikin havainnointia ja seuraamista pidettiin tärkeänä, aikuisen on tiedettävä, mitä

lapsen leikissä tapahtuu. Kuitenkin leikin määrä esiopetuksessa jää jokaisen esiopettajan oman harkinnan varaan.

Lapsilähtöisyys esiopetuksen kulmakivi. Tutkittavissa kohteissa esiopetustilanteet ja toiminta yleensäkin olivat kiireettömiä ja rauhallisia. Vaikka esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) ei erityisesti korosta lapsilähtöistä toimintaa, havainnointiemme ja haastattelujen perusteella voimme todeta Ilmajoen kunnassa esiopetuksen olevan lapsilähtöistä. Esiopettajan omalla persoonalla ja tavalla toimia voidaan nähdä olevan vaikutus lapsilähtöiseen toimintaan. Lisäksi jokainen esiopettaja loi oman käsityksensä lapsilähtöisestä toiminnasta ja sen toteuttamisesta.

Kodin, esiopetuksen ja koulun yhteistyö avain lapsen hyvinvointiin. Yhteistyö, niin sektoreiden välillä kuin lasten vanhempien kanssa, on merkittävä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja opetuksen kokonaisuutta. Ilmajoen esiopetuksessa yhteistyötä toteutettiin ja tutkimuksemme mukaan yhteistyö nähtiinkin tärkeänä. Esiopettajat toivoivat kaikkien lapsen elämään vaikuttavien tahojen aktiivista sitoutumista yhteistyöhön ja siihen halutaan tulevaisuudessa panostaa entistä enemmän. Esiopettajien mielestä moniammatillinen yhteistyö, esimerkiksi neuvolan ja erityislastentarhanopettajan välillä, edesauttaa lapsen hyvinvointia ja oppimista. Voidaankin siis sanoa, että esiopettajilla on vastuu toimia yhteistyön virittäjinä niin perheen kuin muiden tahojen suuntaan. Yhdessä varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen kanssa esiopetus muodostaa kokonaisuuden, jonka tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Yhteistyö nähtiin merkityksellisenä osana havainnoidessa ja arvioidessa lapsen oppimista. Varhaiskasvatuksen ajatuksena on perheiden tukeminen kasvatustyössä, eikä sitä ole myöskään syytä unohtaa esiopetusikäisen lapsen kohdalla.

Esiopetussuunnitelmat työn taustalla. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000) on asetettu tavoitteet esiopetukselle. Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko (2004) tiivistää nämä tavoitteet ja tuo lisäksi esiin

kunnan omia arvoja. Haastatellut esiopettajat eivät juuri käyttäneet näitä suunnitelmia työvälineinään. Toteamme, että niin valtakunnallinen kuin Ilmajoen oma suunnitelma toimii esiopettajan työn taustalla. Mikäli esiopetussuunnitelmat toimivat vain suuntaa antavina, esiopettajille jää tilaa omille tulkinnoille, jolloin toiminta ei välttämättä ole yhdenmukaista. Käsityksemme on, että esiopettajat arvostivat mahdollisuutta omaan harkintaan ja tapaan toimia työssään, mutta toisaalta kaipasivat tuekseen selkeämpää suunnitelmaa. Kehitettäessä kunnan omaa, yksityiskohtaisempaa ja konkreettisempaa esiopetussuunnitelmaa, tulee ottaa huomioon ennen kaikkea moniammatillisuus, useat eri näkökulmat ja myös kentältä kuuluva ääni. Nämä antavat mielestämme mahdollisuuden esiopetuksen laadukkaaseen kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Laadukasta esiopetusta päiväkodissa ja koulussa. Päätelemme tutkimustulosten perusteella, että laadukasta esiopetusta voidaan järjestää niin koulu- kuin päiväkotiympäristössä. Toimintaa järjestettäessä on kuitenkin huomioitava yhdenmukaisuus ja tasa-arvoiset lähtökohdat lapsen oppimiselle. Ennen kaikkea fyysiset tilat, ryhmäkoko ja henkilöstön riittävä määrä ovat tekijöitä, joihin panostamalla esiopetusyksiköiden eroavaisuuksia voidaan kaventaa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme aihe oli meille esiopetuksen osalta vierasta. Prosessin aikana saimme käsityksen siitä, millä tekijöillä pyritään vaikuttamaan lapsen oppimiseen esiopetusiässä. Esiopetus on merkityksellinen osa lapsen elämää ja se antaa pohjan elinikäiselle oppimiselle. Ei siis ole samantekevää, miten esiopetusta järjestetään ja toteutetaan. Havaitsimme prosessimme aikana myös sen, kuinka suuri merkitys moniammatillisella yhteistyöllä on lapsen oppimiselle ja hyvinvoinnille.

Tutkijoina toimiminen oli meille haasteellista. Prosessin käynnistäminen oli hankalaa niin aikataulullisesti kuin tiedon hankinnan kannalta. Aloitimme teorian kirjoittamisen esiopetuksesta, joka oli meille vieraampi aihe. Jo työn alkuvaiheessa tuntui, että edessä on kuoppainen tie, eikä eteenpäin päästä millään. Hautasimme hetkeksi koko opinnäytetyön, ja aloitimme myöhemmin uudelleen puhtaalta pöydältä. Lähdimme lopulta rakentamaan teoriaa varhaiskasvatuksesta, josta meillä on kokemusta ja sitä kautta laaja näkökulma. Se oli hyvä ratkaisu työn etenemisen kannalta ja niin prosessi lähti käyntiin.

Monipuolisen ja laajan aineiston saamisen turvaamiseksi valitsimme käytettäväksi menetelmäksi haastattelun lisäksi havainnoinnin. Mielestämme nämä tukivat toisiaan tutkimuksemme luotettavuuden ja onnistumisen näkökulmasta. Laatimamme teema-alueet virittivät haastatteluissa vilkasta keskustelua ja saimmekin laajan aineiston myöhempää analysointia varten. Ongelmana koimme aineiston rajaamisen ja teema-alueiden sisällä pysyminen oli haasteellista, koska haastateltavat toivat esiin uusia näkökulmia eri aiheista. Kuuden esiopetussyksikön havainnoinnit ja haastattelut olivat mielestämme riittävä aineisto tämän tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Kahdessa viimeisessä havainnoinnissa ja haastattelussa saamamme aineisto alkoi jo toistaa itseään.

Tutkimuksemme tulokset tukevat opinnäytetyömme teoreettista pohjaa. Tutkimuksemme perustana toimivat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) ja Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman rungot. Saimme niistä paljon tietoa, jonka perusteella tutkimusta oli helpompi toteuttaa. Tutkimusprosessin aikana tutkimuskysymykset muuttivat muotoaan, mutta olemme kuitenkin pystyneet vastaamaan lopulta asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Mielestämme opinnäytetyömme antaa realistisen kuvan siitä, miten esiopetus Ilmajoella järjestetään ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Lisäksi tuomme esiin kehitettäviä osa-alueita, joiden avulla esiopetustoimintaa yhdenmukaistetaan ja laatua parannetaan.

Koko opinnäytetyöprosessin aikana lapsilähtöisyys ja leikki olivat oleellisimpia käsitteitä. Ne ovat mielestämme varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, lapsen oppimisen ja opettamisen sekä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kivijalka. Mielestämme esiopetusikäinen lapsi tarvitsee niin ohjattua kuin vapaata leikkiä. Esiopetusta pidetään yleisesti kouluun valmistavana, ja sitä se onkin, mutta se ei saa mielestämme tapahtua liian koulumaisesti. Lapsen tulee saada olla lapsi, jolla on mahdollisuus kokeilla, tutkia, leikkiä ja epäonnistuaakin turvallisessa ympäristössä. Meillä oli ennakkokäsitys koulussa järjestettävästä esiopetuksesta ympäristönä, joka ei anna lapselle mahdollisuutta leikkiin. Tutkimuksemme edetessä, havainnoidessamme esiopetusryhmiä ja haastatellessamme esiopettajia, saimme tähän käsitykseen toisenlaisen näkökulman. Leikki todellakin kuuluu päivittäiseen esiopetustoimintaan.

Yhteiskunnallisella tasolla tulisi kiinnittää huomiota esiopetuksen lainsäädäntöön. Koulussa järjestettävä esiopetus kuuluu perusopetuslain alle, päivähoitopaikoissa esiopetustoimintaa täydentää perusopetuslain lisäksi päivähoidon lainsäädäntö. Tämä on mielestämme epäkohta, joka luo eriarvoiset lähtökohdat esiopetuksen toteuttamiseen. Kunnilla on esiopetuksen järjestämisvastuu ja lainsäädäntö antaa mielestämme mahdollisuuden liian kirjaviin käytäntöihin.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) toimii selvänä ohjenuorana esiopetuksen toteuttamisessa. Se ei kuitenkaan välttämättä ole konkreettinen työväline esiopettajan työssä. Esiopetukselle asetetut tavoitteet jäävät yleiselle tasolle, josta esiopettajan on itse siirrettävä ne konkreettiseen arjen työhön. Tämä toki antaa mahdollisuuden joustavaan ja persoonalliseen toimintaan. Oletimme Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runkojen olevan konkreettisempia työvälineitä esiopettajille. Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko (2004) tiivistää mielestämme valtakunnallisen suunnitelman, mutta nostaa esiin kuitenkin kunnassa vallitsevia arvoja, joiden mukaan esiopetusta Ilmajoella toteutetaan.

Koimme opinnäytetyöprosessimme mielenkiintoisena ja ajankohtaisena. Lasten ja perheiden hyvinvointiin kiinnitetään nykypäivänä entistä enemmän huomiota. Hyvinvointi ei ole itsestäänselvyys, perheillä ja lapsilla on paljon ongelmia, joista he eivät omin voimin selviä. Varhaiskasvatus ja esiopetus ovat mielestämme avainasemassa ennaltaehkäisyssä ja varhaisen puuttumisen mallissa. Näissä lapsen elämään merkittävästi vaikuttavissa ympäristöissä tulee ottaa huomioon koko perhe, ei pelkästään lapsi. Meillä sosionomeina (AMK) on edellytykset toimia lapsen ja perheiden tukijana sekä työyhteisöissä moniammatillisen yhteistyön virittäjänä. Sosionomin (AMK) sosiaalipedagoginen osaaminen täydentää mielestämme lastentarhanopettajan kasvatuspäädagogista osaamista. Näemme tulevaisuuden ihannekuvana niin varhaiskasvatuksessa kuin esiopetuksessa sosionomin (AMK) ja lastentarhanopettajan tekevän tiivistä yhteistyötä lapsen ja perheen hyväksi.

LÄHTEET

- Brochmann, I. 2009. Miten autamme lapsiamme parhaiten. Teoksessa: T. Jantunen & R. Lautela (toim.) 2009. Kuningasvuosi: Leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi, 131–137.
- Brotherus, A. 2004. Esiopetuksen toimintakulttuuri lapsen näkökulmasta. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 251. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Bruce, T. 2004. Developing learning in early childhood. London: Paul Chapman.
- Bruce, T. 1990. Tradition och förnyelse I förskole pedagogiken. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 1996. Ilmajoen kunta/sosiaalitoimi.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2000. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Esiopetuksen tila Suomessa: Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle esiopetusuudistuksen vaikutuksista ja tavoitteista. 2004. Opetusministeriön julkaisuja 2004:32. Helsinki: Opetusministeriö
- Eskelinen, A. 2000. Rakkautta ja rajoja kasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Hakala, S. 2009. Sivistystoimenjohtaja. Ilmajoen kunta. Henkilökohtainen tiedonanto. 11.11.2009.
- Hakkarainen, P. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hintikka, M. 2009. Leikki, lapsuuden tärkein asia: Leikin maailma on lapsen oma. Teoksessa: T. Jantunen & R. Lautela (toim.) Kuningasvuosi: Leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi, 140–163.)
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. 6. - 7.painos. Helsinki: Tammi.
- Hujala, E. 2002. Uudistuva esiopetus. Oulu: Varhaiskasvatus 90 Oy.

- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.
- Hännikäinen, M. 1997. Lasten elämän laatu päiväkodissa. Teoksessa: M-L. Pynnönen & S. Tuominen (toim.) Kasvatustyö puntarissa. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen opetusmonisteita, 75–83.
- Härkönen, U. 2002. Esiopetus ja esiopetussuunnitelma varhaiskasvatuksen viitekehityksessä. Joensuu: Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita.
- Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko. 2001. Ilmajoen kunta.
- Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelman runko. 2004. Ilmajoen kunta.
- Ilmajoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. 2006. Ilmajoen kunta.
- Ilmajoen kunta. Päivitetty 16.2.2010. Esiopetukseen ilmoittautuminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.3.2010]. Saatavana: <http://www.ilmajoki.fi/Sivistys-%20ja%20paivahoitopalvelut/esiopetukseen%20ilmoittautuminen.htm>
- Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) 2009. Kuningasvuosi: Leikin kultaa. Helsinki: Tammi.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kangassalo, M., Karila, K. & Virtanen, J. 2000. Omat opetussuunnitelmat esiopetukseen. Helsinki: Tammi.
- Karila, K. & Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS –Kustannus.
- Kinnunen, S. 2005. Lapsen kehitykselliset haasteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa: P. Salminen (toim.) 2005. Yhdessä kasvattamaan. Jyväskylä: PS-kustannus, 15 - 29.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: J. Aaltonen & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 68–82.
- Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: J. Aaltonen & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2:

Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70–85.

Koskimäki, V-A. 2010. Päivähoidon johtaja. Ilmajoen kunta. Henkilökohtainen tiedonanto. 3.3.2010.

L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoitosta.

L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki.

Laattala, P. & Raitala, M. 1998. Tilaa leikkiä! Lasten ajatuksia päivähoitosta. Teoksessa: E. Hujala & S. Parrila-Haapakoski (toim.) Näkökulmia laadun arviointiin varhaiskasvatuksessa. Oulu: Oulun yliopisto, 108–112.

Lummelahti, L. 1995. Lapsikeskeinen esiopetus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Mäkelä, J. 2009. Vuorovaikutus ja aivojen kehittyminen lapsuudessa. Teoksessa: T. Jantunen & R. Lautela (toim.) Kuningasvuosi: Leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi, 60–72.

Niikko, A. 2001. Esiopetuksen pitkä taival. Joensuu: Joensuu University Press Oy.

Onni löytyy arjesta. Ei päiväystä. [Verkkajulkaisu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 3.3.2010]. Saatavana: http://vanhemmat.mll.fi/hoivaan_ja_kasvatan/leikki.php

Opetusministeriö. 14.10.2004. Esiopetusuudistus on onnistunut hyvin. [Verkkosivu]. Tiedote. [Viitattu 2.3.2010]. Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2004/10/esiopetusuudistus_on_onnistunut_hyvin?lang=fi

Opetusministeriö. Ei päiväystä. Esiopetus vahvistaa oppimisen edellytyksiä. [Verkkosivu]. Tiedote. [Viitattu 2.3.2010]. Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yleissivistaevae_koulutus/esiopetus/index.html?lang=fi

Ovaska, M. 2004. Päivähoidon laatukriteerit lasten näkökulmasta sadutuksen keinoin. Teoksessa: S. Keskinen & H. Virjonen (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 157–186.

Puroila, A-M. 2002. Kohtaamisia päiväkotiarjessa: kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. [Verkkajulkaisu]. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.[Viitattu 3.2.2010].

- Saatavana:
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514266501/isbn9514266501.pdf>
- Riihelä, M. & Kauppinen, R. (toim.) 1995. Esiopetus linnunradalla: Näkökulmia varhaiseen oppimiseen ja leikkiin. Raportteja 163. Helsinki: Stakes.
- Salminen, P. (toim.) 2005. Yhdessä kasvattamaan. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Skinnari, S. 2009. Suomalaisen yhteiskunnan eetos ja varhaiskasvatuksen arvot. Teoksessa: T. Jantunen & R. Lautela (toim.) 2009. Kuningasvuosi: Leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi, 11–15.
- Sosionomin (AMK) ydinosaaminen: Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. 2001. Rovaniemi: Rovaniemen ammattikorkeakoulu.
- Strömmer, M. 2005. Lapsen suojelua arkityön äärellä. Teoksessa: P. Salminen (toim.) Yhdessä kasvattamaan. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–52.
- Suomen Kuntaliitto. 1999. Esiopetusta monella tavalla. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Takala, A. 1972. Esikoulukasvatuksen kehittymiseen vaikuttaneista tekijöistä. Kasvatus 3(1), 7.12. Jyväskylä: Gummerus.
- Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua: Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Turunen, T. 2008. Mistä on esiopetussuunnitelmat tehty? Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 1996 ja 2000 diskurssianalyttinen tutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 2. painos. Helsinki: Stakes. Oppaita 56.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2006. Helsinki: Stakes. Oppaita 56
- Varttua. Päivitetty 19.10.2009. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 11.11.2009]. Saatavana: <http://varttua.stakes.fi/FI/Varhaiskasvatuspalvelut/esiopetus/esiopetus.htm>

- Virtanen, J. 1998. Esiopetus- koulutuksellisen tasa-arvon sinetti?
Tampere: Tampereen yliopisto.
- Värri, V-M. 2009. Askeleita varmuuden ulkopuolelle. Teoksessa: T. Jantunen & R. Lautela (toim.) 2009. Kuningasvuosi: Leikin kultaaika. Helsinki: Tammi, 16–23.

1(3)

LIITE 1: Haastattelulomake

Kuvaus Ilmajoen kunnan esiopetuksesta vuonna 2010 **Opinnäytetyö**
Haastattelukysymykset

TAUSTAA...

1. Koulutuksesi?
2. Työkokemuksesi vuosina?

RYHMÄ

3. Mikä on esiopetusryhmänne ryhmäkoko?
 - lapset ja henkilöstö
 - mikä on mielestäsi sopiva ryhmäkoko
 - ◆ opetuksen kannalta?
 - ◆ lapsen oppimisen kannalta?
4. Onko ryhmässänne erityislapsia?
 - miten erityislapsi määritellään?(tarvitaanko diagnoosi?)
 - miten mahdollisen erityislapsen tarpeet huomioidaan ryhmässänne?

OPPIMISYMPÄRISTÖ

5. Mikä on mielestäsi oppimisympäristön merkitys esiopetuksen toteuttamisessa?
 - lapsen oppimisen kannalta?
 - opetuksen kannalta?
6. Millainen on mielestäsi hyvä oppimisympäristö?

2(3)

- tilat, välineet, ryhmäkoko...?
- kehittämis ehdotuksia omaan yksikköönne?

LEIKIN MERKITYS ESIOPETUKSESSA

7. Mikä on mielestäsi leikin merkitys esiopetusikäisen lapsen oppimisessa?

8. Kuinka paljon leikkiä pystytte toteuttamaan ryhmässänne?

- päivittäin, viikottain...?

9. Millaisia välineitä käytätte leikkiä toteuttaessanne?

- kehittämis ehdotuksia omaan yksikköönne?

YHTEISTYÖ

10. Miten yhteistyötä tehdään vanhempien kanssa?

- keskustelut, reissuvihko...?

11. Miten yhteistyö näkyy kunnassanne koulun ja päivähoiton välillä?

- toimivuus, tiedonkulku, moniammatillisuus...?
- kehittämis ehdotuksia?

ESIOPETUKSEN TAVOITTEET

12. Mitä ajattelet valtakunnallisesta esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista?

- asetetut tavoitteet, sisältöalueet...?

3(3)

13. Miten Ilmajoen kunnan esiopetussuunnitelma tukee mielestäsi valtakunnallisia tavoitteita ja sisältöalueita?

- resurssit, arvot...?

14. Millaisia asioita korostat esiopetustyössäsi?

15. Mitä olet mieltä esiopetuksen järjestämisestä kouluympäristössä vs. päiväkotiympäristössä?

- hyvät ja huonot puolet?

LIITE 2: Havainnointilomake
HAVAINNOINTILOMAKE

Kuvaus Ilmajoen kunnan esiopetuksesta vuonna 2010 **Opinnäytetyö**

RYHMÄ

- koko, henkilöstö...

OPPIMISYMPÄRISTÖ

- tilat, välineet, sisustus...

LEIKKI JA LEIKINOMAISUUS

- vapaa leikki/ohjattu leikki

ESIOPETUSTILANNE

- esiopettajan persoona...